

”Me allekirjoittaneet kansalaiset koemme, että oikeustajuamme on loukattu.”

Argumentaatio kansalaisaloitteissa

Olli Valjakka
Kandidaatin tutkielma
Valtio-oppi
Yhteiskuntatieteiden
ja filosofian laitos
Jyväskylän yliopisto
Syksy 2016

Sisällys

1. Johdanto.....	2
1.2 Aineiston esittely	4
2. Tutkimusmetodi.....	6
2.1 Argumentaatiotekniikat.....	8
2.2 Kvasiloogiset argumentit	8
2.3 Todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit	9
2.4 Todellisuutta luovat argumentit	11
2.5 Dissosiativiset argumentit.....	12
3. Kansalaisaloitteiden analyysi.....	13
3.1 Yleisö ja retoriikka.....	13
3.2 Kvasiloogiset keinot.....	14
3.3 Todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit	16
3.4 Todellisuutta luovat argumentit	19
3.4 Dissosiativiset argumentit.....	23
4. Loppupäätelmät	25
Lähteet:	28
Liitteet.....	1

1. Johdanto

Edustuksellisen demokratian alkuajoista lähtien on ollut havaittavissa eräänlainen halu vallan lisävälineelle, jolla voitaisiin vaalien lisäksi vaikuttaa päätöksiin ja lakeihin. On myös puhuttu edustuksellisen demokratian legitimitetikriisistä, joka näkyy esimerkiksi matalissa äänestysprosentteissa. (Rosanvallon 2008, 21–23.) Moni maa on sittemmin ottanut käyttöön erilaisia suoran demokratian välineitä, kuten kansanäänestyksen, kansalaisreferendumin ja kansalaisaloitteen. Näistä maista Sveitsi on vienyt tämän kaikista pisimmälle: heidän poliittinen järjestelmänsä perustuu hyvin vahvasti suoralle demokratialle, esimerkiksi jokaisesta perustuslain muutoksesta on järjestettävä kansanäänestys.

Kansalaisaloitteita, tai muunlaista kansan suoraa vaikuttamista lakeihin, vaadittiin ensimmäisen kerran Suomessa jo vuonna 1903 SDP:n Forssan ohjelmassa. Ohjelmassa vaadittiin: ”Välitön lainsäädäntö-oikeus kansalle lakien esittämis – ja hylkäämisoikeuden kautta.” Tämä oli jopa toisena listalla, heti yleisen äänioikeuden jälkeen. (Forssan ohjelma, 1903.) Vaikka esitystä esitettiin perustuslaiksi myöhemmin, ei se tullut käytäntöön. Vuonna 2012, noin 109 vuotta ensimmäisen esityksen jälkeen, kansalaisaloitelaki tuli käyttöön ensimmäisenä suoran demokratian keinona kansalaisille.

Tämä laki on historiallinen Suomessa, jossa on käytetty suoraa demokratiaa vain kahdesti neuvoa antavassa kansanäänestyksessä eli plebiksiitissä, johon osa suoran demokratian tutkijoista ja kannattajista suhtautuu hyvin kriittisesti (Büchi, Braun&Kaufmann, 2008 12-13). Kunnallisella tasolla on kuitenkin tehty enemmän, jopa 50 kansanäänestystä, jotka eivät myöskään sido päättäjiä päätökseen, mutta joista suurin osa on noudattanut äänestyksen tulosta. Suurin osa näistä koski kuntaliitoksia.

Kansalaisaloitteet ovat herättäneet laajaa keskustelua järjestelmän toimivuudesta ja mahdollisuuksista. Kuten otsikon sitaatissa aloitteesta ”Rattijuoppouden rangaistuksia tiukennettava” todetaan, että on jotain, mitä parlamentti ja hallitus ei ole voinut tehdä, joka sitten aiheuttaa oikeustajun loukkaamista. Tästä voi myös vetää sen johtopäätöksen, että nykyinen kansalaisaloitejärjestelmäkään ole täysin riittävä tyydyttämään vaatimusta vallan lisävälineelle,

sillä aloite menee eduskunnan käsittelyyn ja läpimeno riippuu täysin sen päätöksestä. Yksi keino tähän olisi järjestää kansalaisaloitteista kansanäänestys, josta on myös käyty jonkin verran keskustelua, mutta sellaista ei ole ainakaan tällä hetkellä suunnitteilla.

Vasta kun ensimmäinen kansalaisaloite oli mennyt läpi ja toimitettu eduskuntaan, huomattiin yksi perustavanlaatuinen ongelma. Kansalaisaloitetta koskeva lainsäädäntö ei sisältänyt tarkkoja vaatimuksia siitä, miten eduskunnan tulisi käsitellä kansalaisaloitteita, ja ensimmäiset kuusi kansalaisaloitetta olivat kaatumassa noin kaksi vuotta kansalaisaloitejärjestelmän käyttöönoton jälkeen. Suurin osa aloitteista oli lakiteknisistä syistä jätetty jopa eduskunnassa käsittelemättä. Myöhemmin kuitenkin jokainen aloite käsiteltiin kunnolla, mutta vain yksi on tähän mennessä mennyt läpi – tasa-arvoinen avioliittolaki. Tämä yksi pilkahdus kansalaisaloitteiden mahdollisuuksista antoi niille uutta toivoa, ja tähän mennessä 13 kansalaisaloitetta on toimitettu eduskuntaan. Kansalaisaloitteet ovat nyt osa Suomen lainsäädäntäjärjestelmää, mutta niistä ei ole juuri tehty tutkimusta – retorisesta analyysistä puhumattakaan. Tämän takia aloitteet kaipaavat tutkimista.

Kansalaisaloite.fi on oikeusministeriön ylläpitämä sivusto, joka tarjoaa helpon tavan tutustua aloitteisiin ja luoda niitä. Sivustolla jokaisella aloitteella on kaksi sisältökohtaa itse aloitteelle: aloitteen kuvaus ja perustelut. Sivuston mukaan ”Kansalaisaloite sisältää joko lakiehdotuksen tai ehdotuksen lainvalmisteluun ryhtymisestä. Aloite voi koskea myös voimassa olevan lain mukauttamista tai kumoamista. Aloitteen tulee kohdistua yhteen asiakokonaisuuteen.” (Oikeusministeriö). Perustelut kohdassa taas, ”Perustele aloitettasi niillä lähtökohdilla, jotka tuovat mielestäsi parhaiten esille aloitteet yhteiskunnallisen merkityksen ja ehdottamasi lainsäädännön tarpeellisuuden.” (Oikeusministeriö). Tutkimuksen tarkoituksena on tarkastella viiden aloitteen perusteluita, ja etsiä niistä erilaisia retorisia ja argumentointikeinoja, joilla perustellaan, miksi tämä aloite on tärkeä ja siitä säädettävän laki. Tarkastelen myös sitä, miten aloitteissa käytetään premissejä ja yleisölle kohdentamista.

En usko, että perusteluja tutkimalla löytyy syytä siihen, miksi juuri nämä 13 aloitetta 518:sta on toimitettu eduskuntaan. Uskon siinä olevan enemmän merkitystä aloitteen mainonnalla, idealla ja tarkoituksella. Mitä perusteluista voidaan löytää, linkittyy siihen, että aloitteiden perustelut ovat

itsessään hyvin ainutlaatuisia kohtia tutkia retoriikka ja argumentaatiota. Perustelut nimittäin ovat lähes ainoat poliittiset tekstit, jotka ei-ammattipoliitikot ovat kirjoittaneet, muutamaa lukuun ottamatta, kohdistuen ne suurimmaksi osaksi ei-ammattipoliitikoille, pyrkien saamaan kannatusta oletettavasti käyttäen retoriikka ja argumentaation keinoja saavuttaakseen tämän tavoitteen, eli 50 000 allekirjoitusta. Samantyylistä tekstiä voisi ajatella löytyvän lähes pelkästään valtuustoista ja eduskunnasta kansanedustajien ja kunnallisvaltuutettujen tekemänä ja kirjoittamana.

1.2 Aineiston esittely

Aineistonani ovat yli 50 000 allekirjoitusta keränneistä aloitteista viisi. ”Järkeä tekijänoikeuslakiin” aloite, jonka tavoitteena on korjata voimassa olevan lainsäädännön ongelmat ja liioittelut tekijänoikeusrikkomuksissa. Aloite on Avoin ministeriö -järjestön tekemä, ja sisältää yksityiskohtaisen lakimomenttiperustelun. Analysoin tästä poikkeuksellisesti kohdan ”aloitteen sisältö”, sillä perustelut osio sisältää tuon lakimomenttiperustelun, joka ei ole retorisesti mielenkiintoista aineistoa.

Kaksi lyhyempää ja tyyliltään samanlaista aloitetta, jotka analysoin, ovat ”Ruotsin kieli valinnaiseksi kaikilla oppiasteilla” ja ”Rattijuoppouden rangaistuksia on tiukennettava”. Edellinen ehdottaa nimensä mukaisesti ruotsin kielen opiskelun poistamista pakollisen kouluaineena sekä virkamiesruotsin, eli korkeakoulu ruotsin pakollisuudesta luopumista. Jälkimmäinenkin on nimensä mukainen, eli aloite ehdottaa lukuisia tiukennuksia rattijuoppouteen syyllistyville henkilöille. Näihin kuuluu muun muassa ajoneuvon pakkohaltuunotto, syyllistyneen hoitoonohjaus ja promillerajan laskeminen.

”Lakialoite turkistarhauksen lopettamiseksi Suomessa” oli ensimmäinen aloite, joka sai yli 50 000 allekirjoitusta ja toimitettiin eduskuntaan. Aloitetta ei poikkeuksellisesti löydy kansalaisaloite.fi -sivustolta, sillä sen tekijät keräsivät lähes kaikki allekirjoitukset muualta kuin verkosta. Aloitteessa halutaan kieltää eläinten tarhaamisen turkisten tuottamiseksi ja mahdollistaa eläinsuojelullisista syistä tarhaamisen kieltäminen myös muissa tuotannollisissa tarkoituksissa.

Viimeinen aloite, ”Energiatodistuslain muuttaminen”, ehdottaa lain muutosta rakennuksen energiatehokkuuden ilmoittamisesta niin, että ilmoitettaisiin laskennallinen ja toteutunut ostoenergiankulutus. Aloite ehdottaa myös, että omakotitaloilta, jotka on rakennettu ennen vuotta 2008, ei otettaisi huomioon energiamuotojen kertoimia. Perustelut näille muutoksille liittyvät siihen, että hallitus ohjasi aiemmin pientalojen rakentajia valitsemaan esimerkiksi sähkölämmityksen, joka ei nykyisten energiamuotokertoimien mukaan ole ympäristöystävällinen ratkaisu. Talon luokittelu epäympäristöystävälliseksi energiamuotokertoimien kautta vaikuttaa talon hintaan negatiivisesti. Tämä on aloitteen mukaan epäoikeudenmukaista siksi, että hallitus tosiaan ohjasi rakentajia alun perin valitsemaan esimerkiksi sähkölämmityksen.

2. Tutkimusmetodi

Jotta voitaisiin tutkailla niitä retoriikan ja argumentaation keinoja, joita kansalaisaloitteissa käytetään, on otettava näkökannaksi retorinen argumentaatioanalyysi. Retoriikka, eli puhetaito ja sen tutkimus, on yksi vanhimmista tieteenaloista, lähtöisin jo antiikin Kreikasta. Sittemmin retoriikka on jäänyt hieman sivulle, mutta 1900-luvulla se koki pienen nousun, ja niin sanottu retoriikan kunnianpalautus tapahtui vuonna 1950. Tämä kunnianpalautus tapahtui kolmen uuden retoriikan teoreetikon, Kenneth Burken, Chaïm Perelmanin ja Stephen Toulmin toimesta. (Summa 1996, 7-15.) Edellä mainituista kolmesta otan lähtökohdaksi Chaïm Perelmanin retoriikan ja argumentaation tutkimuksen, koska hänen näkökantansa ja käsitteensä sopivat parhaiten omaan aineistooni ja tutkimuskysymykseen.

Argumentaatioteoriaa käsittelevässä kirjassaan *Retoriikan Valtakunta* Perelman mukailee Aristotelesta ja erottaa pätevän päättelyn muodot kahteen – analyyttiseen päättelyyn ja dialektiseen. Analyyttisessä päättelyssä on kyse matemaattisen logiikan kaltaisesta päättelystä, jossa ollaan tekemisissä eräänlaisen kiistattoman totuuden kanssa. Dialektisessä päättelyssä on kyse yleisesti hyväksytyistä tosiasioista, tai toisin sanoen mielipiteistä, jolloin emme esitä matemaattisia tai loogisia todistuksia, vaan perustelemme ja vastustamme erilaisia kantoja. Näin dialektinen päättely koskee myös argumentointia, jolla tähdätään etenkin kiistanalaisten väitteiden hyväksyntään tai hylkäämiseen. Tätä dialektiikka tutkii Perelmanin mukaan uusi retoriikka, joka tutkii väitteen sisällöstä ja yleisöstä riippumatta erilaisia esityksiä, jotka pyrkivät argumentoimaan ja vaikuttamaan. Perelman myös huomauttaa, että argumentoinnilla ei voi saavuttaa selviötä, sillä argumentaatio voi tapahtua vasta, kun selviöt asetetaan kyseenalaisiksi. (Perelman 1996, 8–15.)

Argumentaatiossa väitteen esittäjä pyrkii saamaan kannatusta ja hyväksyntää esitetyille väitteille sekä luomaan mahdollista toiminta-alttiutta. Tämä tarkoittaa myös sitä, että puhujan ja yleisön on jotenkin kohdattava toisensa henkisellä tasolla, jotta voidaan luoda mahdollista vaikutusta yleisöön. Jos vaikuttamaan pyrkivää puhetta tai tekstiä ei kuunnella tai lueta, ei vaikuttaminen ole mahdollista. Argumentaatio ei siis koskaan tapahdu tyhjiössä. (Perelman 1996, 16–19.)

Entä kuka kuuluu yleisöön? Perelmanin mukaan yleisöön kuuluu yksinkertaisesti ”kaikki ne joihin puhuja haluaa argumentaatiolla vaikuttaa.” (Perelman 1996, 21). Tämä voidaan sitten jakaa kahteen ääripäähän: yksityiseen pohditaan, jolloin yleisönä on vain puhuja itse, ja koko ihmiskuntaan koskevaan universaaliyleisöön tai ”niihin sen päteviin ja järjellisiin jäseniin” (Perelman 1996, 21). Tähän väliin jää lukematon määrä erityisyleisöjä, joiden suurin ero on Perelmanin mukaan, että erityisyleisöille suunnatuissa esityksissä pyritään suostuttelemaan ja universaaliyleisöä pyritään vakuuttamaan. Erityisyleisöt voivat koostua asiantuntijoista, kuten esimerkiksi tutkijoista tai papeista, joille esittäessä ero universaaliyleisöön on, että puhuja voi käyttää erilaisia premissejä ja perusolettamuksia, jotka tämä joukko jo valmiiksi hyväksyy ja joita universaaliyleisö ei välttämättä hyväksy. (Perelman 1996, 23-25.) Tässä on kuitenkin suuri vaara tehdä virhe syyllistymällä luvattomaan ennakkopäätelmään, eli olettaa yleisön hyväksyvän jonkun premissin, jota se ei tosiasiallisesti hyväksy. (Perelman 1996, 28). Kokonaisuudessa Perelman pitää yleisölähtöisyyttä retoriikan keskeisimpänä piirteenä (Kuusisto 1998, 275).

Jotta yleisö hyväksyisi esitettyjä väitteitä, tulee argumentoijan valita lähtökohdiksi premissejä, eli valmiiksi hyväksytyjä väitteitä. Näin on tehtävä, sillä argumentoinnissa ei ole Perelmanin mukaan kyse siitä, että saisimme yleisön hyväksymään väitteidemme johtopäätöksiä, koska se on suoraan toteutettuna lähes mahdotonta, vaan siitä että pyrimme saamaan sen hyväksynnän, joka koskee näitä premissejä, koskemaan myös näitä johtopäätöksiä. Premissejä voidaan jakaa arvojen kautta abstrakteihin ja konkreettisiin, joita molempia tarvitaan argumentaatioissa. Perelman kuitenkin huomauttaa, että lähes kaikki arvot ovat vain niin pitkälti hyväksytyjä, kunnes niitä aletaan määrittellä. Näistä esimerkkinä oikeuden arvo, joka vaikuttaa päällisin puolin täysin hyväksyttävältä, mutta jos alamme kysyä määrittelyä tälle, saamme hyvin erilaisia vastauksia, jolloin arvo ei ole enää kiistaton. (Perelman 1996, 18-35.)

Luodessa argumenttia, joka saa hyväksyntää yleisöltä, on valittava sellaisia lähtökohtia, joita haluaa painottaa. Erityisesti tämä valinta koskee tosiseikkoja ja arvoja, eli kansalaisaloitteiden tapauksessa mitä arvoa tämä nimenomainen aloite korostaa. Valinta luo läsnäolon näille asioille argumentissa, joka asettaa ne tietoisuudessa etualalle, jolloin niitä on mahdoton sivuuttaa. Perelmanin mukaan yksi tärkeä saavutus, jota tällä valinnalla ja läsnäololla tehdään, on saada yleisö tiedostamaan ja kiinnittämään huomionsa tapahtumiin, jotka he olisivat muuten

sivuuttaneet. (Perelman 1996, 42-44.) Tämä läsnäolon luomisen taitoa asioita yhdistelemällä on retoriikan tärkeimpiä puolia – niinkin merkittävästi, että retoriikkaa on jopa kutsuttu ”pelkkänä taitona luoda läsnäoloa erilaisten esittämistekniikoiden avulla” (Perelman 1996, 45).

2.1 Argumentaatiotekniikat

Esittelen seuraavaksi Perelmanin erilaisia argumentaatiotekniikoita, joita käytän analysoidessani kansalaisaloitteita retorisesta näkökulmasta. Perelman jakaa argumenttien esittämisen sidosmuotoisiin ja erottelumuotoisiin. Sidosmuotoisilla siirretään yleisön hyväksymien premissien hyväksyntää koskemaan myös johtopäätöksiä. Erottelumuotoisissa on kyse eräänlaisesta dissosiaatiosta, jolla pyritään saattamaan erilleen asioita, jotka esimerkiksi kieli tai perinteet sitovat yhteen. Näistä kahdesta Perelman keskittyy enimmäkseen sidostyyppiseen argumentaatioon, josta hän johtaa kolme erilaista tyyppiä: kvasiloogiseen argumentaatio, todellisuuden rakenteeseen nojaava argumentaatio ja todellisuuden rakennetta luova argumentaatio. (Perelman 1996, 58.) Huomautettavaa on, että missään näissä ei ole kyse argumentaation virheellisyydestä, vaan yksinkertaisesti heikommista ja vahvemmissa argumenteista (Perelman 1996, 62). Esittelen seuraavissa luvuissa näiden kolmen tyyppin alalajeja, jotka näen parhaiten sopivaksi omaan aineistooni.

2.2 Kvasiloogiset argumentit

Kvasiloogisten argumenttien idea on vaikuttaa loogisilta, mutta tarkemmalla tarkkailulla niistä voi huomata vakavia puutteita, joita oikeasti looginen argumentti sisältäisi. Idea on ikään kuin redusoida todellisuus loogiseen tai matemaattiseen kaavaan, johon argumentin päättely perustuu, huolimatta siitä, että johtopäätös sijoittuu konkreettiseen todellisuuteen. (Perelman, 1996 59–62.) Kuusisto (1996, 280) kuvaa tätä eräänlaiseksi tavaksi luoda tila, jossa inhimilliset tekijät, kuten monitulkintaisuus ja ympäristötekijät, suljetaan pois ja näin tehdään johtopäätös puhtaasti loogiselta kannalta. Juuri tällainen päättely on kvasiloogista, eli näennäisen loogista. Kvasiloogisen argumentin idea on myös osoittaa väistämättömyys, jolla pyritään osoittamaan, että ei ole olemassa mitään muuta tulkintaa tai vastaväitettä tästä asiasta, joten on toimittava kvasiloogisen argumentin osoittamalla tavalla. (Puro 2005, 131.) Käsittelen seuraavaksi

Perelmanin kvasiloogisista argumentaatiokeinoista, ristiriitaa ja yhteensopimattomuutta, sekä todennäköisyyteen ja vertailuun perustuvaa argumentaatiota.

Ristiriidan ja sitä kautta yhteensopimattomuuden osoittamista jossain järjestelmässä on kvasilooginen keino, jolla pyritään osoittamaan, että jokin osa järjestelmää on ristiriidassa muun kanssa. Tätä kautta voidaan osoittaa, että olisi paras luopua jostakin säännöstä tai rajoittaa sitä (Perelman 1996, 63-34). Tästä hyvänä esimerkkinä on Perelmanin mukaan ”henkilö, jonka mielestä on väärin tappaa elollisia olentoja ja jolle sitten osoitetaan, että merkivän paiseen parantaminen tappaa lukemattoman määrän pieneliöitä” (Perelman 1996, 64). Tässä näemme juuri eteen tulevan valinnan, joka pakottaa valitsemaan mihin rajoittamme säännön.

Vertailua voidaan pitää kvasiloogisena argumentointikeinona, kun se ei perustu mihinkään todelliseen paino- ja mittajärjestelmään. Todellinen punnitseminen on aina objektiivista, mutta tässä vertailun kohde on valittu, mikä värittää vertailua, koska tällöin kyseessä on kahden asian esittäminen homogeenisinä, kun ne eivät todellisuudessa ole. (Perelman 1996, 86–87.) Koska tarkoituksena ei ole informaation välittäminen, vaan vaikutuksen tekeminen, on suhteellisen koon ilmoittaminen tarkan lukumäärän sijasta tehokkaampi keino. (Perelman 1996, 88).

Tulevaisuuden tapahtumien todennäköisyyksien ennustaminen, eli propabilismi on myös kvasilooginen keino, jolla ennustetaan jonkin asian tapahtuvan pelkistämällä se laskennalliseen tai loogiseen kaavaan. Näin osoitetaan yksinkertaistamisen avulla, miten jokin asia tulee tapahtumaan. Tässä ongelmana on Perelmanin mukaan se, että tämä tekniikka nojaa sellaisten osatekijöiden pelkistämiseen, joita ei voi laskea ja siten pelkistää, sillä inhimillisen maailman tapahtumien ennustaminen on paljon monimutkaisempi kuin vain yhden osatekijän summa. (Perelman 90-92, 1996.)

2.3 Todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit

Koska kvasiloogiset argumentit eivät yksin riitä vakuuttamaan kuulijoita, tarvitaan tueksi myös todellisuuden rakenteeseen nojaavia argumentointikeinoja. Tässä tekniikassa on kyse asioiden liittämistä yhteen, minkä kautta haetaan hyväksyntää väitteille ja johtopäätöksille. (Perelman

1996, 93). Kyse on siis luonnollisilta vaikuttavien siteiden rakentamisesta toisiinsa, eli perustelua sille, että jokin ominaispiirre on lähtökohtaisesti ominaista juuri tälle asialle (Puro 2006, 133). Näiden sidoksien rakentaminen voidaan jakaa syy-seuraussuhteeseen sekä asian ilmentymiseen ja ilmaukseen, kuten henkilö suhteessa tekoihinsa. Perelman kutsuu näitä peräkkäisyysiteeksi ja rinnakkaisuussiteeksi. (Perelman 1996, 93.) Käsittelen seuraavaksi näitä kahta.

Syy-seuraussuhdetta käyttävä argumentaatio voi suuntautua joko syiden tutkimiseen, seurausten toteamiseen tai tosiseikan arvottamiseen seurausten kautta. Syiden tutkimisessa voimme selostaa ilmiötä ja pyrkiä pohtimaan, miten voisimme selvittää sen taustoja lisää. Seurausten toteaminen on yksinkertaisesti sitä, että pohdimme, millaisia vaikutuksia jollakin asialla on ollut tai tulee olemaan. Tosiseikan arvottaminen seurausten perusteella pohjaa siihen, että asetamme mahdolliset seuraukset saman arvoiseksi ja tarkastelemme niiden vaikutuksia käytännössä, eli argumentoimme pragmaattisesti. Tämä on varsin pätevää, sillä miksi ei voitaisi katsoa jonkun asian paikkansapitävyyttä testaamalla sitä tai vertaamalla sitä todelliseen maailmaan. Ongelmaksi tässä kuitenkin Perelmanin mukaan nousee se, miten tätä sitten voidaan soveltaa, eli miten erottaa jokin nimenomainen teko lukemattomien seurausten sarjasta ja osoittaa, että juuri tämä on johtanut tällaiseen tapahtumaketjuun. Eli toisin sanoen: miten osoittaa hyvin monimutkaisen tapahtumasarjan seuraukset yhteen syyhyn. (Perelman 1996, 93–96.)

Henkilö ja hänen tekojensa rinnakkaisuussuhde tarkoittavat sitä, että voidaan johtaa syitä, miksi joku henkilö tekee tietyllä tavalla. Tässä argumentointitekniikassa on siis kyse asioiden ilmentymisestä ja ilmauksista. Näin ollen jotakuta henkilöä voidaan arvioida suhteessa hänen tekoihinsa. (Perelman 1996, 102-103.) Hyvä esimerkki tästä on Kuusiston (1996, 284) tapa kuvata, miten Persianlahden sodassa Saddam Husseinin osoitettiin tekevän pahoja tekoja sen vuoksi, että hän itse oli paha. Näin siis voidaan luoda määritelmä jostain henkilöstä ja siitä, miten hän toimii ja asettuu, mutta on ymmärrettävä myös, että tämä suhde, jonka kautta ymmärrämme henkilön hahmoa, on jatkuvassa vuorovaikutuksessa hänen olemukseensa. Määrittämyksemme ja ymmärryksemme jostain henkilöstä siis muuttuu sen mukaan, mitä hän sanoo ja tekee, tai kun saamme tietoa tästä henkilöstä (Perelman 1996, 104-106).

2.4 Todellisuutta luovat argumentit

Todellisuutta luovat argumentit ovat kaikista lähimpänä klassista retoriikkaa esimerkkien sekä metaforien käytöllä. Idea on luoda esimerkkien tai mallien avulla jokin sääntö, jota käytetään vahvistamaan omaa argumenttia tai väitettä tukevaa sääntöä (Puro 2006, 133-134). Perelmanin mukaan esimerkin käytössä asetetaan oletukseksi tiettyjä säännönmukaisuuksia, joiden toimiessa esimerkitkin toimivat. Tavoitteena on siis luoda erityistapauksia ja niiden kautta rakentaa säännönmukaisuudelle pohjaa. Aina ei ole kuitenkaan kannattavaa siirtyä esimerkistä suoraan sääntöön, vaan joskus on tehokkaampaa siirtyä suoraan toiseen erityistapaukseen. (Perelman 1996, 120-121.)

Esimerkeillä voidaan myös argumentin aikana havainnollistaa jotakin asiaa sen jälkeen, kun sääntö esimerkkien avulla on jo hyväksytty. Tällöin pyrkimyksenä on tuoda sääntö tietoisuuteen, eli luoda sille läsnäoloa argumentissa. Tällä läsnäololla voidaan hyödyntää erilaisia osoittamis- ja kuvaamistapoja, ja näin saada argumenteilla yleisö käyttämään mielikuvitustaan havainnollistetusta tilanteesta. (Perelman 1996, 122.)

Kolmas tapa todellisuutta luovista argumentointikeinoista on mallien ja vastamallien käyttö. Mallin käytössä on ideana luoda jokin jäljiteltävä malli toiminnalle ja sitten vedota johonkin auktoriteettiin, joka arvostuksensa turvin takaa kaavaillun toiminnan. Mitä korkeampi auktoriteetti on yhteiskunnassa, sitä parempi tuki mallille taataan. Perelman käyttää esimerkkinä korkeimman oikeusistuimen antamaa päätöstä, joka on korkeampi kuin mikään muu tuomioistuin ja näin korkea auktoriteetti, jonka päätöstä ikään kuin suojelee sen oma arvostus yhteiskunnassa. Vastamalli on taas nimensä mukaisesti mallin vastakohta, eli siinä osoitetaan joku auktoriteetti, joka on erityisen epäsuotuisa, ja jonka malli toiminnalle on halveksittu sekä huonona pidetty. (Perleman 1996, 125-126.). Yleisestikin auktoriteetin käytöllä argumentaatiossa on Perelmanin mukaan (1996, 108) merkitystä vain todistamiskelpoisen totuuden puuttuessa.

2.5 Dissosiatiiiviset argumentit

Dissosiatiiiviset argumentit ovat erottelumuotoinen argumentaatiotekniikka, ja ne perustuvat ilmiön ja todellisuuden asettamiseen vastakkain. Vastakkainasettelulla voidaan saavuttaa selkeyttä erottelemalla, mistä argumentissa on kyse, mihin väitteellä pyritään ja millaisia keinoja siinä on käytetty. Esimerkkinä tästä Perelman (1996, 150) käyttää väitettä, että on näennäisdemokratian valitsemista, jos valtiosta puuttuu ”todellinen demokratia”. Tässä on siis kyse myös käsitteiden erottelusta ja vastakkain asettelusta, ja niiden soveltamisesta väitteisiin (Perelman 1996, 149-150).

3. Kansalaisaloitteiden analyysi

Käyn seuraavaksi läpi kansalaisaloitteiden perustelut hyödyntäen Perelmanin argumentaatioteoriaa. Analyysini etenee niin, että otan käsittelyyn teorian osion ja etsin siihen vastaavia keinoja kansalaisaloitteista.

3.1 Yleisö ja retoriikka

Olettaen että kansalaisaloitteiden tarkoituksena on saada mahdollisimman monta allekirjoitusta tai kannatusilmoitusta, niin yleisönä toimii tällöin jokainen äänioikeutettu Suomen kansalainen. Toisaalta tarvittava määrä on 50 000, joten voisi myös ajatella, että aloitteen perustelu pyrkisi vetoamaan johonkin tiettyyn ryhmään, jota aloite koskee. Esimerkiksi energiatodistuslain muutos hyödyttää eniten ennen vuotta 2008 rakennettujen pientalojen omistajia, joten voisi olettaa aloitteen pyrkivän puhuttelemaan juuri tätä erityisyleisöä, jolloin on käytössä erilaiset premissit. Toisaalta voi olla kannattavampaa hakea suurempaa yleisöä, jos haluaa saada vielä laajemman kannatuksen. Tämä sillä oletuksella, että mitä enemmän allekirjoituksia aloite saa, sitä enemmän eduskunnalla on painetta hyväksyä se. Tätä tukee se fakta, että ainoa läpi mennyt kansalaisaloite, tasa-arvoinen avioliittolaki, on myös samalla eniten kannatusilmoituksia (166 851) kerännyt aloite. (Oikeusministeriö.)

Yleisön hakeminen näyttäytyi kuitenkin verrattain vähän kansalaisaloitteissa: enimmäkseen haettiin universaaleja syitä, kuten oikeudenmukaisuutta, tukemaan aloitetta. Toinen varsin yleisesti käytetty syy oli taloudellinen peruste, eli miten tämä aloite vaikuttaisi kansantalouteen positiivisesti. Selkeimmin yleisöön vetoamista oli energiatodistuslain muutosta ajavassa aloitteessa, jossa vedottiin hyvin vahvasti tiettyyn yleisöön, eli ennen 2008 rakennettujen pientalojen omistajiin (Liite, 11). Toinen varsin mielenkiintoinen vetoaminen yleisöön oli rattijuoppousaloitteessa, jossa ilmaistiin heti aluksi, että allekirjoittaneet ovat kansalaisia, ja he kansalaisina ovat kokeneet oikeustajun loukkausta. Eli tässä vedotaan yksinkertaisesti kaikkien Suomen kansalaisten oikeustajuun epäoikeudenmukaisuuden edessä. (Liite, 10.)

Toisaalta taas tietyt arvot korostuivat esimerkiksi ruotsin kielen valinnaisuutta ehdottavassa aloitteessa, sillä aloitteesta voi havaita halua poistaa ruotsinkielisen vähemmistön ”erityisasema” Suomessa (Liite, 9). Turkistarhausaloitteessa vedottiin puolestaan retorisesti oman maan asemaan ja imagoon. Aloitteessa osoitettiin, että emme mahdollisesti kuulu turkiseläinten olojen ja tarhauksen osalta eurooppalaiseen normiin, vaan olisimme vaarassa tulla luokitelluksi joidenkin meille epäedullisten maiden kanssa, kuten Kiinan (Liite, 17).

”Lisäksi näin kunnioitetaan perustuslain henkeä ja kirjainta, koska vapaus on perusteena tasapuolisesti sama molemmille väestöosille.” (Liite, 9.)

”Me allekirjoittaneet kansalaiset koemme, että oikeustajuumme on loukattu.” (Liite, 10)

3.2 Kvasiloogiset keinot

Aloitteissa käytettiin usein kvasiloogisia keinoja, kun haluttiin osoittaa voimassa olevan lain puutteet ja sen negatiiviset vaikutukset. Erityisesti tämä tapahtui ristiriidan ja yhteensopimattomuuden osoittamisella. Tekijänoikeuslain muutosta vaativassa aloitteessa osoitettiin tekijänoikeusneuvoston päätöksen, jonka mukaan luokahuoneissa käytettävien teosten näyttö on tekijänoikeudellisesti julkista käyttämistä, olleen ristiriidassa heidän omaa tulkintaansa vastaan (Liite, 4). Toinen ristiriita, mikä tässä aloitteessa halutaan osoittaa, on että tekijänoikeusjärjestelmän oli alun perin tarkoitus suojata, ainakin teoriassa, teosten tekijöitä, mutta järjestelmästä ovat enimmäkseen hyötyneet kustannusyrietykset (Liite, 5).

Ruotsin valinnaisuutta ehdottava aloite osoittaa ristiriidan kielikoulutuspolitiikassamme. Suomen kielikoulutuspolitiikan pyrkimys on tuottaa, ”tehokkaasti ja samalla tarkoituksenmukaisesti maan tarvetta vastaava kielitaito” (Piri, 2001, 125). Aloitteessa todetaan, että tämä politiikka epäonnistuu siinä mihin se pyrkii, koska vaikka kaikilla on pakollinen ruotsin opetus, ei se silti takaa valtakunnallisesti riittävää kielitaitoa ruotsinkielisissä palveluissa toimimiseen. Näin siis osoitetaan ristiriita järjestelmässä ja että olisi käytännön kannalta hyvä muokata sitä. (Liite, 9.)

Turkistarhauksen kieltämistä ajavassa aloitteessa osoitettiin Euroopan tasolla Suomen yhteensopimattomuus muihin maihin – aloitteessa lueteltiin eri maiden rajoituksia ja tilanteita

turkistarhauksen osalta. Tätä kautta osoitettiin, että Suomi sekä osittain muutkin Pohjoismaat ovat jonkinlaisia eroavia tapauksia Euroopan yleisessä linjassa (Liite, 15-17).

”Turkistarhauksen salliminen luo Suomelle myös kielteistä kansainvälistä mainetta, kun yhä useampi Euroopan maa on päätenyt kieltämään turkistarhauksen epäeettisenä elinkeinona.” (Liite, 24.)

”Tekijänoikeusneuvosto teki 1980-luvulla päätöksen (vastoin omaa tulkintakäytäntöään ja esittelijän mielipidettä)”. (Liite, 4.)

Vertailua, jossa kerrottiin vain suhteellinen koko, käytettiin myös aloitteissa. Tekijänoikeuslakialoitteessa mainitaan moneen kertaan summia, joita ei ole määritetty, vaan on käytetty sanoja kuten ”mittavat”, ”ylimääräistä korvausta” ja ”tulon menetys” (Liite, 3-5.) Samalla puhutaan myös positiivisesti aloitteen ehdottaman muutoksen kautta tulevista määrättömistä säästöistä. Nämä säästöt kuvaillaan niin, että koska ne ovat pois tekijänoikeuksien tarkkailusta, ne voidaan suunnata johonkin positiiviseen julkiseen hyötyyn, kuten koulutukseen ja tutkimukseen (Liite, 3-5.) Tässä yksinkertaistaminen tuodaan siihen oletukseen, että voidaan suoraan ohjata resursseja johonkin muuhun hyödylliseen, kun ne vapautuvat jostain muualta.

Rattijuoppousaloitteessa käytettiin myös kvasiloogista vertailua kuvaamalla, miten rattijuoppoudesta tuomittujen rangaistukset ovat usein pienempiä kuin talousrikollisten, sekä puhutaan valtavasta inhimillisestä kärsimyksestä, jota rattijuoppoudesta aiheutuu. Tässä näennäisloogisuus näkyy siinä, miten kaksi asiaa tuodaan hyvinkin lähekkäin toisiaan, vaikka ne eivät oikeastaan ole, ja verrataan niitä kokoa määrittelevien adjektiivien kautta. (Liite, 10.) Vastaavasti turkistarhausaloitteessa verrattiin ja todettiin, että Suomen turkistarhojen pito-olosuhteet vastaavat hyvin pitkälti Kiinan olosuhteita (Liite, 21).

”...rattijuoppojen rangaistukset jäävät usein pienemmiksi kuin esim. talousrikollisen.” (Liite, 10.)

”Tuomioistuimet ovat ... tuominneet lukuisia henkilöitä maksamaan mittavia vahingonkorvauksia” (Liite, 3.)

Tulevaisuuden tapahtumien ennustaminen oli monessa aloitteessa tukemassa aloitteen ehdotusta kertoen sen tuomia hyötyjä. Tekijänoikeusaloitteessa lueteltiin monta tapaa, jolla aloite vaikuttaisi

positiivisesti esimerkiksi opetus- ja tutkimusmateriaalin sekä kasvavien pienyritysten tukemiseen. Aloitteessa jopa povataan, että selkeyttämällä tekijänoikeuslakia voisi avata mahdollisuuden IT-alan firmojen kansainväliseen keskittämiseen Suomeen, pelkästään sen takia, että sisältöjen, kuten verkkotallenteiden ja teknisten välikopioiden sääntely, on vähäisempää (Liite, 5.) Pakkoruotsista luopumista ehdottava aloite arvioi, että Suomen kielellisistä tarpeista huolehtiminen sekä suomen- ja ruotsinkielisten osalta onnistuisi paremmin tulevaisuudessa, jos nojataan enemmän vapaaehtoisuuteen kuin pakkoon (Liite, 9).

Turkistarhausaloitteessa todettiin, että turkistarhauksen kieltämisen taloudelliset menetykset eivät ole kovin suuria, sillä moni tarhaaja on jo lähellä eläkeikää. Aloitteessa myös oletettiin, että alan yhtäkkinen loppuminen ei edes laskisi kokonaistyöllistymistä, sillä moni tarhaaja on vain sivutoimisesti turkisten kanssa tekemisissä, joten osaamisella voisi löytää helposti toisen työn (Liite, 24-25.) Energiatodistuslakialoitteessa sanotaan, että lain muutos selkeyttäisi tulevia ristiriitoja talon arvon kohdalla, koska vanhat talot eivät ole vertailukelpoisia uusiin taloihin energiakulutuksen kohdalla. Aloite myös povaa, että lakimuutos lisäisi laille legitimizeettii kansalaisten silmissä. (Liite, 12.)

”Epäselvät ja rajoittavat säännökset ovat olleet omiaan hidastamaan innovaatioita esimerkiksi digitaalisten sisältöpalveluiden osalta.” (Liite, 6)

”Energiamuotojen poisto vanhoilta taloilta luo myös laille sen tarvitsemaa legitimizeettii kansalaisten keskuudessa) (Liite, 12)

3.3 Todellisuuden rakenteeseen nojaavat argumentit

Argumentaatiokeinoista todellisuuden rakenteeseen nojaavia käytettiin varsin paljon, ja niistä eniten korostui syy-seuraussuhteen osoittaminen. Tällä yleensä osoitettiin niitä positiivisia puolia, joita aloitteen ehdotus toisi, sekä nykyisen lainsäädännön negatiivisia vaikutuksia. Tekijänoikeusaloitteessa pohdittiin sitä, että tutkimustulosten mukaan 79% 15-16 vuotiaista nuorista on ladannut tekijänoikeudenalaista sisältöä internetistä, joten mitä tapahtuisi, jos koko ikäluokka tekisi näin, eli rikkoisi lakia. Tässä siis oletetaan, että olisi myös mahdollista nykyisellä tekijänoikeuslainsäädännöllä leimata kokonainen ikäluokka rikolliseksi, koska lainsäädäntö

laittomalle lataamiselle on niin tiukka. Tätä kautta asetetaan selväksi, että nykyinen tekijänoikeuslainsäädäntö on vajavainen ja epäselvä, koska kokonaisen ikäluokan leimaaminen rikolliseksi on täysin järjetöntä (Liite, 2.)

Nykyisen lainsäädännön seurauksiksi mainitaan myös muiden AV-teosten käytön vaikeus luvan kysymisen vuoksi. Seurauksina pidetään tutkimusaineiston ”periaatteessa” laitton käyttö, sillä Suomessa ei ole tekijänoikeuslaissa tässä kohtaa poikkeusta. (Liite, 3-4.) Aloitteessa huomautetaan nykyisen lain mahdollistamat erilaiset ”pakkotoimet”, jotka rajoittavat yksityisyyden suojaa sekä kotirauhaa. (Liite, 2) Syiksi nykyisen lain olemassaoloon mainitaan, että lain alkuperäinen tarkoitus oli suojata teosten tekijöitä, mutta sen käyttö on muuttunut enemmän kustannusyrietysten hyväksikäytöksi kohtuuttomilla sopimusehdoilla tekijöitä kohtaan. (Liite, 5.) Ongelmaksi nähdään myös se, että koska tekijänoikeuksien rikkomisen kynnyks on niin matala, on poliisi käyttänyt tapauksesta riippumatta mittavia resursseja niiden tutkimiseen. Näiden resurssien vapauttaminen aloitteen ansiosta toisi säästöjä julkiselle sektorille. (Liite, 5-6.)

”Tutkimustuloksia ei vielä ole siitä, mitä seuraa, jos kokonainen ikäluokka leimataan rikolliseksi.” (Liite, 3.)

” Vaikka tekijänoikeusjärjestelmä onkin aikanaan syntynyt suojaamaan - ainakin teoriassa - nimenomaan teosten tekijöitä, järjestelmästä ovat tosiasiaassa eniten hyötäneet taustalla olleet kustannusyrietykset.” (Liite, 5.)

Ruotsin vapaaehtoisuutta ajavassa aloitteessa kerrotaan, miten nykyinen ruotsin pakollinen oppiminen aiheuttaa heikompa kielitaitoa. Syy tähän johdetaan siitä, että yksilöillä on rajallinen oppimiskyky ja ruotsin pakollisuus estää muiden kielten lisätunteja rajoittaen oppimista. Lisätunnit voisivat auttaa jo valmista kielitaitoa tai uuden kielen oppimista. Aloitteessa oletetaan, että jos vain motivoituneet ja vapaaehtoiset opiskelisivat ruotsia, olisi ruotsin taitoa vaativiin tehtäviin enemmän osaajia. Aloitteessa korostetaan, että Ruotsin opiskelun muuttaminen vapaaehtoiseksi kunnioittaisi perustuslain henkeä, koska vapaus koskee molempia väestönosia, eli myös suomalaiset olisivat vapaita olla opiskelematta ruotsia (Liite, 10.)

Rattijuoppousaloitteessa osoitettiin syy-seuraussuhde rattijuoppoudesta tuomittujen rangaistusten sekä sen välillä, miten allekirjoittaneet kansalaiset kokevat oikeustajunsa tulleen loukatuksi. Liian lievistä tuomioista seuraa myös luottamuksen horjuminen Suomeen oikeusvaltiona. Tämä aiheuttaa aloitteen mukaan lisäksi sen, että yhteiskunnan vakavampaa ongelmaa, alkoholismia, vähätellään. (Liite, 10.)

Energiatodistuslakialoitteessa selostetaan selväksi nykyinen tilanne lain kanssa, ja mikä siitä johtuva ongelma on. Ongelmana pidetään epäoikeudenmukaista ja epäsymmetristä vertailua vanhojen ja uusien pientalojen energiankulutuksen ja ympäristöystävällisyyden kohdalla. Seurauksena osoitetaan myös mahdollinen kiinteistön arvon lasku. Tämä johtuu siitä, että vanhat talot ohjattiin valtiovallan toimesta aiemmin rakentamaan sähkölämmityksen, joka ei ole nykyisten energiamuotokertoimien mukaan kovin ympäristöystävällinen. On siis epäoikeudenmukaista antaa tämän aikaisemman päätöksen vaikuttaa negatiivisesti talon hintaan, varsinkin kun se on tullut valtion suunnalta (Liite, 12-13.)

”Ruotsin kielen pakollisuus ja yksilöiden oppimiskyvyn rajallisuus johtavat käytännössä vieraiden kielten taitamisen ohuuteen ja valintamahdollisuuksien kapeutumiseen.” (Liite, 10.)

”On kohtuutonta jälkikäteen rangaista sähkölämmittäjiä korkealla 1,7 energiamuotokertoimella” (Liite, 11.)

Turkistarhausaloitteessa kerrotaan enimmäkseen, millaisia seurauksia eläimille on turkistarhaamisesta ja mitä seurauksia olisi, jos tarhaus kiellettäisiin. Huomautettavaa on, että aloitteessa lähes jokainen osoitus eläinten huonoista oloista on peräisin eri tutkimuksista ja selvityksistä. Merkittävimmiksi seuraamuksiksi mainitaan eläinten hyvinvointihaitat sekä ympäristöhaitat. Eläimille kohdistuviin haittoihin sisältyvät aloitteen mukaan huono hoito, eläinlajeille sopimattomat ympäristöt ja vammat tarhauksesta. Aloitteessa käydään myös läpi yksityiskohtaisesti eri turkistarhauseläinten hyvinvointiongelmia tarhausoloissa, kuten kettujen ja supikoirien kohdalla (Liite, 13.)

Ympäristöseuraamuksena aloitteessa esitetään, miten turkisten valmistus kuluttaa huomattavasti enemmän energiaa kuin keinomateriaalista tehtyjen verrokkituotteiden valmistus. Aloitteessa esitetään myös, että turkisten teossa on monta eri työvaihetta, joista jokainen kuluttaa energiaa

paljon enemmän kuin keinoturkkien valmistus. Ympäristöhaittana esitetään myös eläinten ulosteet, jotka valuvat maanpintaan aiheuttaen päästöjä sekä kuormitusta vesistöille, usein hyvin pienellä alueella, sillä turkistarhat ovat varsin maantieteellisesti keskitetty Pohjanmaalle. Muina haittoina pidetään sitä, että turkistarhaus ei ole kestävä tuotantomuoto, sekä että tarhauksen salliminen aiheuttaa Suomelle huonoa kansainvälistä mainetta. Tämä johtuu siitä, että maailmalla ja etenkin Euroopassa on aloitteen mukaan nähtävissä käänne kohti turkisten tuotannon kieltämistä kokonaan. (Liite, 22-23.)

”Käyttäytymistarpeiden huomiotta jättäminen aiheuttaa eläimille hyvinvoinnin heikkenemistä.” (Liite, 13.)
”...tarhakasvatetun aidon turkiksen tuotanto aiheuttaa moninkertaisesti suuremman ympäristörasituksen kuin esimerkiksi tekoturkin tai muun keinokuituvaatteen valmistus” (Liite, 23.)

Syy turkistarhauksen huonoille oloille esitettiin taloudellisesta kannattamattomuudesta, eli jos eläinten oloja parannetaan tarhoissa, muuttuu se taloudellisesti kannattamattomaksi. Syyt turkistarhauksen lopettamiseen, olivat aiemmin mainittujen haittojen lisäksi Suomen eläinsuojelulain hengen rikkominen. Eläinsuojelulaissa todetaan, että ”...eläintenpidossa on edistettävä eläinten terveyden ylläpitämistä sekä otettava huomioon eläinten fysiologisten tarpeet ja käyttäytymistarpeet.” (247/1996) 3§. Koska näin turkistarhausta voidaan pitää tämän lain hengen vastaisena, tulisi se aloitteen mukaan kieltää (Liite, 22.)

Lukuisten syy-seuraussuhteiden lisäksi aloitteissa käytettiin joitakin rinnakkaissuhteeseen vetoavia argumentteja. Yksi tällainen oli tekijänoikeusaloitteessa, jossa osoitettiin tekijänoikeusneuvoston piirteitä. Aloitteessa kerrotaan, miten neuvosto teki päätöksen vastoin omia periaatteitaan ja esittelijän mielipidettä, miten neuvoston päätökset ovat tehneet tutkimustyöstä vaikeaa tekijänoikeuksien takia. Toisaalta neuvosto halutaan esittää tekijänoikeusjärjestöjen alaisena toimivana, rahaa tavoittelevana elimenä. (Liite, 4-5.)

3.4 Todellisuutta luovat argumentit

Esimerkkien ja havainnollistamisen käyttäminen oli myös melko suosittu tapa vahvistaa argumentteja kansalaisaloitteissa. Erityisesti turkistarhausaloitteessa nojattiin hyvin vahvasti

esimerkkeihin ja niistä juonnettuihin sääntöihin. Myös tekijäoikeuslakialoitteessa käytetään esimerkkeinä muun muassa aiemmin mainittuja ”pakkokeinoja”, joiden avulla mahdollistetaan laitteiden takavarikot, henkilötietojen selvittäminen IP-osoitteen avulla ja kotietsinnät. Konkreettinen esimerkki aloitteessa on niin sanottu. ”chisugate”, jossa 9-vuotias lapsi latsasi vahingossa torrentin kautta kannettavalleen laittomasti musiikkia. Torrentti oli kuitenkin osa tekijäoikeusviraston valvontaa, ja kannettava takavarikoitiin. Aloitteessa tuodaan näin esimerkki ja osoitetaan, miten epäoikeudenmukaista on, että tällainen on nykyisen lainsäädännön nojalla mahdollista. Aloitteessa kerrotaan myös, miten näitä tapauksia on muitakin, ja näin luodaan esimerkeistä sellainen sääntö, jonka osoitetaan olevan vahvasti kyseenalainen. (Liite, 3.)

Rattijuoppouksen rangaistuksia tiukentamista ajavassa aloitteessa on kyse enemmänkin suoraan havainnollistamisesta, sillä aloitteen lähtökohta on jo valmiiksi se, että rattijuoppouden rangaistukset ovat liian lievät. Näin ollen aloitteessa vain havainnollistetaan lyhyesti, eli tehdään läsnä olevaksi, tämä epäoikeudenmukaisuus lakijärjestelmässä. Selkein osoitus tästä on viimeinen lause, jossa osoitetaan, että nämä liian lievät rangaistukset aiheuttavat myös alkoholismin vähättelyä. Samalla siis tuodaan toinen valmis sääntö tai premissi läsnä olevaksi, eli se että alkoholismia tulee vähentää yhteiskunnassa. Tuomalla aloitteen tarkoituksen laajempaan kuvaan ja havainnollistamalla, miten myös toinen premissi liittyy tähän, vahvistaa tämä argumenttia. (Liite, 10.)

Turkistarhausaloitteessa käytettiin monta kertaa erilaisia esimerkkejä eläinten huonosta kohtelusta turkistarhoissa. Erityisesti mainitaan tietenkin Suomen turkiseläinten huonot olot, mutta korostetaan myös muita pohjoismaita. Yksi osio käsittelee turkiseläinten oloja Kiinassa ja siinä kerrotaan, että Suomen olot ovat lähes verrattavat Kiinan oloihin. Näillä esimerkeillä luodaan sääntöä siitä, että Suomessa, muissa pohjoismaissa ja Kiinassa on turkiseläimillä varsin huonot olot verrattuna muihin Euroopan maihin. (Liite, 17.) Tätä sääntöä vahvistetaan kertomalla esimerkkejä kettujen, supikoirien ja minkkien hyvinvointiongelmista häkkiolosuhteissa sekä stereotyyppisistä käyttäytymisongelmista. (Liite, 20-22)

” Eläinten pito-olosuhteet Kiinassa ovat pitkälti Suomen tiloja vastaavia ” (Liite, 17.)

”... valtavia inhimillisiä kärsimyksiä vähätellään ja yhteiskuntaamme kalvavaa ongelmaa, alkoholismia, väheksytään.” (Liite, 10.)

Esimerkkejä käytetään aloitteessa myös varsin suoraan luetteloimalla Euroopan maita, joissa on ensinnäkin jo kielletty turkistarhaus tai on suunnitelma sen lopettamisesta tiettyyn vuoteen mennessä. Toiseksi luetellaan maat, joissa turkistarhaus on osittain kielletty tai valmistellaan lainsäädäntöä, joka kieltää sen, tai asiasta ollaan juuri tekemässä päätöstä. Näillä esimerkeillä ja luetteloinnilla havainnoidaan sekä luodaan läsnäoloa vallitsevaan tilanteeseen Euroopassa turkistarhauksen rajoittamisen ja kieltämisen osalta. Näin myös luodaan sääntö, jonka valossa Suomen lainsäädäntö turkistarhauksen osalta on kyseenalainen. (Liite, 15-18.)

Mallia ja vastamallia käytettiin myös varsin paljon. Erityisesti koko turkistarhausaloite nojasi erilaisten auktoriteettien asettamiin toimintamalleihin. Muissa varsin useasti käytetty auktoriteetti oli perustuslaki. Tekijänoikeusaloitteessa viitataan alussa perustuslakivaliokunnan lausuntoon, jossa todetaan nykyisen tekijänoikeuslain olevan vaikeaselkoinen, ristiriidassa perustuslain kanssa ja sopimaton nykyiseen kehitykseen ja teknologiaan. Tässä auktoriteettina on ilmeisimmin perustuslakivaliokunta, jolla voi eduskunnan valiokuntana olettaa olevan korkea auktoriteetti. (Liite, 1-2.)

Ruotsin kielen valinnaisuutta ajava aloite vetoaa auktoriteettina perustuslain kohtiin vapaudesta ja tasa-arvoisuudesta kaikille. Tämän vetoamisen ongelmaksi voi ajatella sen, että perustuslaissa todetaan, että ”Julkisen vallan on huolehdittava maan suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista samanlaisten perusteiden mukaan.” (1999/731) 17 §. Eli perustuslaki takaa yhtäläiset oikeudet molemmille kielille, mutta perustuslaissa todetaan myös moneen kertaan, että vapaus ja tasa-arvo kuuluvat jokaiselle. Aloitteessa siis halutaan osoittaa, että vapauden ja tasa-arvon henki ja kirjain olisi jotenkin ristiriidassa ruotsin kielen aseman kanssa. Tämä on varsin erikoinen tapa käyttää auktoriteettia argumentoimaan auktoriteettia itseään vastaan, tai sen tiettyä kohtaa. Voi siis toisin sanoen ajatella, että tässä kyseenalaistetaan perustuslain kohta viittaamalla perustuslain henkeen. Toisaalta aloite toteaa, että molemmista kansanosista tulee huolehtia, mutta käytännössä se onnistuisi paremmin, jos nojataan ruotsin vapaaehtoisuuteen kuin pakkoon. (Liite, 9.)

Auktoriteettien tukema toimintamalli oli erityisesti esillä turkistarhausaloitteessa. Aloitteessa oli lähes koko ajan läsnä joku auktoriteetti, joka tuki aloitteen argumenttia siitä, että turkistarhaus on haitallista eläimille ja ympäristölle. Aloitteessa vedotaan monesti varsin merkittävänä auktoriteettina Euroopan komission ja neuvoston lausuntoihin, toteamuksiin, suosituksiin ja raportteihin turkistarhauksen tilasta ja eläinten hyvinvoinnista. (Liite, 13-15.) Tämä auktoriteetin käyttö liittyi ristiriita- ja yhteensopimattomuuskeinon käyttöön, sillä sen keinon uhkakuvana oli, että Suomi erottuisi Euroopan yhteisestä linjasta. Muita auktoriteetteja, joihin vedotaan, ovat elintarviketurvallisuusvirasto Evira, Maa- ja elintarviketalouden tutkimuskeskus sekä Norjan eläinlääkäriliitto (Liite, 13-14, 18, 23-24.) Kaikki käytetyt auktoriteetit totesivat jollain tapaa, miten turkistarhaus on haitaksi eläimen hyvinvoinnille tai haitallista ympäristölle.

”...koska vapaus on perusteena tasapuolisesti sama molemmille väestönsille” (Liite, 9.)

”Euroopan Neuvoston pysyvän komitean laatimissa turkiseläinten pitoa koskevissa suosituksissa todetaan, että eläimiä ei tule tarhata niiden turkisten vuoksi.” (Liite, 15.)

Vastamalla käytettiin pari kertaa aloitteissa. Tekijänoikeusaloitteessa vastamalli luotiin tekijänoikeutta rikkovien vahingonkorvaustuomiolla, joka aloitteen mukaan edustaa Suomen oikeusjärjestelmälle vierasta amerikkalaistyylistä oikeuden jakoa. Korvauksen tarkoitus on aloitteen mukaan pelottaa ja ehkäistä muita rikkomasta lakia. (Liite, 3.) Vastamallissa siis luodaan jokin ei haluttava auktoriteetti, joka toimii vastakkain, eli juuri sen edustamaa mallia ei haluta matkia. Hyvä esimerkki tästä Perelmanilla on ajatus muodista, sillä ”muoti muuttuu, kun palvelustyyttö alkaa pukeutua maailmannaisen tavoin” (Perelman 1996, 126). Tekijänoikeusaloitteen tapauksessa tämä ei haluttava auktoriteetti on amerikkalaisuus ja amerikkalainen oikeusjärjestelmä, jonka oletetaan olevan epäoikeudenmukainen ja ylilyövä ja siten sellainen, jota emme halua Suomeen. (Liite, 3.)

Turkistarhausaloitteessa vastamalli luotiin turkistarhauksesta Kiinassa, jonka olosuhteet turkiseläimille ovat aloitteen mukaan hyvin pitkälti Suomen olosuhteita vastaavia. Aloitteessa myös sanotaan, että kiinalaiset ovat ottaneet oppia turkistarhauksen käytänteistä suomalaisilta. Aloitteessa oletetaan, että Kiina tunnetaan maana, jota emme halua matkia, ainakaan eläinasioissa,

aivan kuten tekijänoikeusaloitteessa oletetaan, että emme halua matkia amerikkalaista oikeusjärjestelmää. (Liite, 17-18.)

3.4 Dissosiatiiiviset argumentit

Erotteluun perustuvia argumentteja käytettiin aloitteissa, kun haluttiin selventää sitä, mistä aloitteessa on kyse ja mistä ei. Tekijänoikeusaloitteessa merkittävä erottelu, joka tehdään aloitteen alussa, on että aloitteen tarkoitus ei ole tehdä tekijänoikeuksien alaisten sisältöjen lataamisesta laillista. Tekijänoikeusrikos olisi aloitteen mukaan yhä rangaistava teko, mutta tekijänoikeuksien alaisten tuotteiden käyttöön tehtäisiin selvennystä ja sallittaisiin niiden käyttö tiettyjen ehtojen alla, kuten opetus- ja tutkimuskäytössä. (Liite, 6.)

Turkistarhausaloitteessa myönnetään, että turkistarhauksen yhtäkkinen lopettaminen aiheuttaa taloudellisesti ja työllistymisen kannalta negatiivisia vaikutuksia, mutta koska nämä tapahtuvat eläinten ja ympäristön kustannuksella, tulisi se silti kieltää. Aloitteessa siis asetetaan vastakkain taloudellinen todellisuus ja eläinten ja ympäristön hyvinvointi, joka tässä tapauksessa ratkeaa niin, että hyvinvointi on tärkeämpää aloitteessa esitettyjen lukuisten syiden vuoksi. (Liite, 24.)

Taulukko 1: käytetyt argumentit

Aloite	Ehdotus	Käytetyt argumentit
Järkeä tekijänoikeuslakiin	Tavoitteena korjata voimassa olevan lainsäädännön ongelmat ja liioittelut tekijänoikeusrikkomuksissa.	Käytännön hyödyt lain muutoksesta, nykyisen lain osoittaminen järjettömäksi ja lain selventäminen.
Ruotsin kieli valinnaiseksi kaikilla oppiasteilla	Ruotsin kielen poistaminen kaikilta oppiasteilta ja korkeakouluruotsista luopuminen.	Kielen oppimisen rajallisuus yksilökohtaisesti ja perustuslain hengen kunnioittaminen
Rattijuoppouden rangaistuksia tiukennettava	Ehdottaa lukuisia tiukennuksia rattijuoppoudesta syyllistyneiden tuomioihin ja rangaistuksiin.	Epäoikeudenmukaisuuden korjaaminen ja sen aiheuttama oikeudentajun loukkaus.
Energiatodistustlain muuttaminen	Muuttaa energialakia oikeudenmukaisemmaksi vanhoille pientaloille.	Epäoikeudenmukaisuuden korjaaminen valtion taholta energiamuotokertoimien muutoksessa.
Lakialoite turkistarhauksen lopettamiseksi Suomessa	Kieltää eläinten tarhaamisen turkisten tuottamiseksi ja mahdollistaa eläinsuojelullisista syistä tarhaamisen kieltäminen myös muissa tuotannollisissa tarkoituksissa.	Negatiivinen kansainvälinen maineen menetys verrattuna Euroopan maihin. Tutkimuksiin vetoava argumentointi tarhauksen suurista haitoista eläimille ja ympäristölle.

4. Loppupäätelmät

Perelmanin argumentaatioteoria sopi erittäin hyvin aineistooni, ja sen avulla sain selkeytettyä aloitteissa käytettyjä argumentaatiokeinoja. Aloitteissa käytettiin varsin laajasti erilaisia argumentointikeinoja – joku keino oli yleensä vain vahvemmin esillä tietyssä aloitteessa. Esimerkiksi turkistarhausaloitteessa oli koko ajan läsnä jonkun auktoriteetin tukema malli.

Merkittävä huomio analyysiä tehdessä oli se, miten erilaisia tyyliltään, retoriikaltaan ja kirjoitusasultaan kaikki aloitteet olivat. Kaikista lähimpänä toisiaan olivat ruotsin vapaaehtoisuutta ajava aloite ja rattijuoppousaloite. Nämä kaksi olivat tyyliltään samanlaisia: ne vetosivat paljon käytäntöön ja valmiisiin premisseihin. Pakkoruotsialoitteessa premissi oli, että oppilailla on rajallinen kyvyn oppia kieltä ja yhden oppiminen on yksinkertaisesti pois toisesta. Toinen premissi siinä oli, että perustuslainhenkeä tulee kunnioittaa, mikä mahdollistaa myös perustuslain muokkaamisen. Rattijuoppousaloitteessa vahvana premissinä oli, että Suomessa rattijuoppouteen syyllistyneiden tuomiot ovat liian matalia ja että rattijuoppouteen syyllistyneet ansaitsevat kovemmat rangaistukset.

Kolme muuta aloitetta olivat jopa retorisesti hieman tylsiä, sillä kun näissä kahdella edellä mainituissa käytettiin hyvin värikästä kieltä, melkein kuin eduskunnan keskusteluissa, näissä kolmessa muussa taas vedottiin hyvin paljon auktoriteetteihin, tutkimuksiin ja perusteltiin tarkasti. Kaikista vähiten muuta kuin syy-seuraussuhdetta sisältävä aloite oli energiatodistuslain muuttaminen. Aloitteessa ei ollut lainkaan hyökkäviä argumentteja, ei varsinaisesti mitään, mitä ei perusteltaisi vetoamalla faktoihin, eikä niin sanottuja irrallisia heittoja, joilla kritisoitaisiin suoraan. Aloite oli hyvin sovitteleva ja eteni rauhallisesti.

Turkistarhausaloite ja tekijänoikeusaloite olivat myös varsin samankaltaisia – molemmat olivat huomattavasti pidempiä kuin muut, sisälsivät sisällysluettelon ja molemmissa käytiin yksityiskohtaisesti syitä ja vaikutuksia läpi. Merkittävin ero kuitenkin oli auktoriteettien ja lähteiden käytössä, sillä siinä missä molemmat viittasivat tutkimuksiin, tekijänoikeusaloitteessa ei vedottu mihinkään tiettyyn tutkimustulokseen, vaan yleisesti kerrottiin vaikutuksia ja seurauksia viittaamatta johonkin tiettyyn auktoriteettiin tai lähteeseen. Turkistarhausaloitteessa taas käytettiin

lähes jokaisessa kohdassa joko auktoriteettia tai jotain tutkimusta lähteenä, kun kerrottiin eläimille ja ympäristölle kohdistuvista negatiivisista vaikutuksista. Mielenkiintoinen huomio tässä aloitteessa oli se, mitä käsittelin aiemmin, eli retorinen vetoaminen siihen, että Suomi eroaisi merkittävästi Euroopan yleisestä linjasta turkistarhauksen osalta. Tämä argumentti oli oikeastaan ainoa, jossa ei nojattu auktoriteetteihin tai lähteisiin, vaan pelkkään uhkakuvaan erottumisesta muihin maihin verrattuna negatiivisesti.

Yleisön hakeminen oli kuten oletinkin – aloitteissa haettiin kannatusta varsin universaalisti potentiaalisilta allekirjoittajilta. Tietenkin eri premissien hyväksyminen näkyy eri tavalla siinä, ketkä tilastollisesti kannattavat aloitteita. Esimerkiksi turkistarhauksen kieltäminen ja siinä oleva premissi, että eläinten hyvinvointiin pitää kiinnittää huomiota, puhuttelee varmasti hyvin eri tavalla eri ihmisiä. Voi myös pohtia rattijuoppousaloitteen tapauksessa, miten paljon rikoksista rankaiseminen ja mahdollisesti liian lievät rangaistukset puhuttelevat juuri suomalaista yleisöä.

Yleisesti katsoessa kaikkia aloitteita ja niiden sisältöä voi huomata mielenkiintoisen yhteyden, ainakin näissä viidessä: mitä enemmän vastuuhenkilöitä, joiden oletan olevan myös kirjoittajia, aloitteelle ilmoittautui, sitä pidempiä ne olivat. Toinen yhteys pituuden lisäksi oli, miten niissä käytettiin lähteitä ja tutkimuksia. Kahdessa lyhyimmässä, rattijuoppous- ja pakkoruotsialoitteessa, vastuuhenkilöitä oli molemmissa vain kaksi, ja ne olivat selvästi lyhyimmät, eivätkä ne vedonneet mihinkään muuhun kuin käytäntöön ja oikeustajuun. Niissä käytettiin myös varsin suppeasti eri argumentointikeinoja, enimmäkseen lyhyiden vuoksi. Tekijänoikeus-, energiatodistuslaki- ja turkistarhausaloitteessa oli taas jokaisessa jokin järjestö niiden takana, ja niissä käytettiin huomattavasti monipuolisemmin eri argumentaatiokeinoja. Tästä yhteydestä olisi mielenkiintoista tehdä tarkempaa tutkimusta.

Toisaalta voi myös pohtia, mikä on aloitteiden tarkoitus. Koska asiasta tehdään kansalaisaloite, voi olettaa, että asialle halutaan huomiota ja tuoda se ihmisten tietouteen. Perelmanin ajatus läsnäolon luonnista argumentille voisi näin koskettaa koko kansalaisaloitejärjestelmää, sillä aloitteiden ainakin osittainen tarkoitus on luoda jollekin argumentille läsnäoloa. Läsnäololla voidaan siten pyrkiä jonkin epäoikeudenmukaisuuden korjaamiseen tai muuten jonkin yhteiskunnan epäkohdan ratkaisemiseen. Toisin sanoen tarkoitus on luoda keskustelua, kuten Maija Setälän kommentti

kansalaisaloitteiden alkutaipaleesta toteaa: ”Aloitteiden suurin vaikutus on silti julkisen keskustelun synnyttäminen – myös yhteiskunnan kipukohdista.” (Leskinen 2015).

Kansalaisaloitteet tarjoavat mielenkiintoisen katsannon erilaisena retorisenä aineistoa, sillä niillä on suora tarkoitus saada lukijat vakuuttumaan, jotta ne saisivat kannatusilmoituksia ja allekirjoituksia. Aloittaessani tutkielman teon kansalaisaloitteita oli 518, ja nyt niitä on 556 – jo tämä itsessään kertoo aloitteiden suosiosta ja merkityksestä demokratiassamme.

Lähteet:

Kuusisto, Riikka (1996): ”Sodan retoriikasta. Persianlahden ja Bosnian konfliktit läntisten suurvaltajohtajien lausunnoissa”. Teoksessa Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.): Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat, s. 267–291. Vastapaino, Tampere

Palonen, Kari & Summa, Hilikka (toim.), (2006): Pelkkää retoriikkaa: Tutkimuksen ja politiikan retoriikat. s. 7–15 Vastapaino, Tampere.

Perelman, Chaïm (1996) Retoriikan valtakunta. Vastapaino, Tampere.

Rosanvallon, Pierre (2008). Vastademokratia: Poliittikka epäluulon aikakaudella. Tapani Kilpeläinen (suom.). Vastapaino, Tampere

Puro, Jukka-Pekka (2006) Retoriikan historia. Leevi Lehto (suom). WSOY, Helsinki.

Rolf Büchi, Nadja Braun, Bruno Kaufman 2008. Opas Suoraan Demokratiaan. Irina Kyllönen (suom.). Into, Helsinki.

Elektroniset-lähteet:

Oikeusministeriö, Kansalaisaloiteohjeet. <https://www.kansalaisaloite.fi/fi/ohjeet> (Viitattu 1.12.2016)

Eläinsuojelulaki (4.4.1996.247)). <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247> (Viitattu 10.11.2016)

Suomen perustuslaki (11. 6.1999/731) <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731#L12P129> (Viitattu 10.11.2016).

SDP, Forssan ohjelma 1903 <https://sdp.fi/fi/blog/forssan-ohjelma/> (Viitattu 15.9.2016).

Piri, R. 2001. Suomen kieliohjelmapolitiikka. Kansallinen ja kansainvälinen toimintaympäristö. Jyväskylän yliopisto: Soveltava kielentutkimuksen keskus.
<http://www.solki.jyu.fi/julkaisee/suomenkieliohjelmapolitiikka.pdf> (Viitattu 10.11.2016)

Leskinen, Kati 2015 "Suomen kansalaisaloitejärjestelmällä on ollut yllättävän suuri vaikutus" Yle
<http://yle.fi/uutiset/3-7825721> (Viitattu 21.11.2016)

Tutkimusaineisto:

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/70>

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/131>

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/297>

<https://www.kansalaisaloite.fi/fi/aloite/501>

<https://tarhauskielto.fi/turkistarhatonsuomi/pdf/aloitemuistio.pdf>

Liitteet

1. Järkeä tekijänoikeuslakiin

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksen pääasiallinen tavoite on korjata voimassa olevan lainsäädännön ylilyönnit verkkovalvonnan ja vahingonkorvausten osalta. Esityksen tarkoitus ei ole muuttaa tekijänoikeuksien alaisen sisällön lataamista lailliseksi, vaan tehdä yksittäisten ihmisten tekijänoikeuksin suojatun sisällön lataamisesta rangaistavaa tekijänoikeusrikkomuksena. Vakavampi tekemuoto, tekijänoikeusrikos, mahdollistaa kotietsinnät, takavarikot ja suuret vahingonkorvaukset. Tekijänoikeusrikoksista tuomittaisiin edelleen kaupalliseen tai laajamittaiseen tekijänoikeuksin suojatun sisällön jakamiseen syyllistyneet.

Toissijaisesti esitys pyrkii parantamaan artistien ja muiden sisällöntuottajien asemaa sekä uusien verkkoteknologiaan perustuvien palveluiden kehittämistä.

Ehdotuksen tärkein vaikutus on kansalaisten ja artistien välisen vastakkainasettelun purkaminen ja rakentavan keskustelun herättäminen tekijänoikeuslainsäädännön jatkokehittämisestä.

JOHDANTO

1. Nykytila

Suomen tekijänoikeuslainsäädäntöä muutettiin merkittävästi 14.10.2005 annetuilla laeilla tekijänoikeuslain muuttamisesta (821/2005) ja rikoslain muuttamisesta (822/2005).

Lakimuutokset perustuvat hallituksen esitykseen 28/2004, jolla “Tekijänoikeuslakiin [ehdotettiin] tehtäviksi tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa vuonna 2001 annetussa direktiivissä edellytetyt muutokset. Tekijänoikeuslakiin [ehdotettiin] lisäksi eräitä muita direktiivistä johtumattomia muutoksia sekä teknisiä tarkistuksia.” Nämä muut direktiivistä johtumattomat muutokset herättivät laajaa kansalaiskeskustelua lakia säädettäessä ja sen voimaantultua. Niihin sisältyi yksityiskäyttöön tapahtuvan tekijänoikeudenalaisen sisällön lataamisen määrittäminen tekijänoikeusrikokseksi.

Seuraavassa on kuvailtu nykyisen lainsäädännön ja sen oikeuskäytännön aiheuttamia ongelmatilanteita.

1.1 Lain vaikeaselkoisuus ja laillisuusperiaatteen toteutuminen

Perustuslakivaliokunta totesi (Perustuslakivaliokunnan lausunto 7/2005 vp) nykyistä lakia säädettäessä, että "Tekijänoikeuslaki on siihen eri syistä tehtyjen lukuisten osittaismuutosten seurauksena muodostunut varsin mutkikkaaksi ja vaikeaselkoiseksi, eikä käsiteltävänä oleva lakiehdotus ole kaikin osin omiaan lisäämään sääntelyn selkeyttä ja ymmärrettävyyttä. Tämä on ongelmallista, koska tekijänoikeuslainsäädäntö koskee nykyaikaisessa yhteiskunnassa lähes kaikkia ihmisiä. Viestintäteknologian kehityksen seurauksena yksityiset henkilöt, samoin kuin kansalaisjärjestöt ja vastaavat, voivat yhä enenevässä määrin olla paitsi tekijänoikeuden suojaamien viestien vastaanottajia ja käyttäjiä myös niiden tuottajia ja julkaisijoita. Tietoyhteiskuntaa kehitettäessä on erilaisin teknisin välinein harjoitettavasta viestinnästä tullut käytännössä tauotonta, ja viestintä voi nykyisin liittyä suureen osaan henkilön päivittäisiä toimintoja. Näistä syistä tekijänoikeuslainsäädäntöön kohdistuu erityisiä selkeyden ja ymmärrettävyyden vaatimuksia."

Lisäksi perustuslakivaliokunta toteaa, että "Tekijänoikeuslain vaikeaselkoisuus voi muodostua ongelmalliseksi perustuslain 8 §:ssä säädettyyn rikosoikeudelliseen laillisuusperiaatteeseen sisältyvän täsmällisyysvaatimuksen kannalta. Sen mukaan kunkin rikoksen tunnusmerkistö on ilmaistava laissa riittävällä täsmällisyydellä siten, että säännöksen sanamuodon perusteella on ennakoitavissa, onko jokin toiminta tai laiminlyönti rangaistavaa. Tämä vaatimus ei täyty parhaalla mahdollisella tavalla, kun säännökset tekijänoikeusrikoksesta ja -rikkomuksesta saavat olennaisen sisältönsä vaikeaselkoisen tekijänoikeuslain kautta. Tähän seikkaan on valiokunnan mielestä kiinnitettävä erityistä huomiota sovellettaessa rangaistussäännöksiä yksittäistapauksissa." (Perustuslakivaliokunnan lausunto 7/2005 vp, http://www.eduskunta.fi/faktatmp/utatmp/akxtmp/pevl_7_2005_p.shtml)

1.2 Nuorisorikollisuus

Oikeusministeriön alainen Oikeuspoliittinen tutkimuslaitos julkaisi 12.12.2012 tutkimuksen (Nuorten rikoskäyttäytyminen ja uhrikokemukset 2012), jonka mukaan 79 prosenttia 15-16 vuotiaista nuorista on ladannut laitonta tekijänoikeuden alaista sisältöä verkosta. 71 prosenttia vastaajista ilmoitti ladanneensa laitonta sisältöä edellisen 12 kuukauden aikana. Tutkimustuloksia ei vielä ole siitä, mitä seuraa, jos kokonainen ikäluokka leimataan rikollisiksi.

1.3 Ylimoitettut pakkokeinot

Nykyinen tekijänoikeuslaki mahdollistaa mittavat yksityisyyden suoja ja kotirauhaa rajoittavat pakkotoimet, kuten kotietsinnät, laitteiden takavarikot ja henkilötietojen selvittämisen IPosoitteiden perusteella internet operaattorilta.

Eduskunnan apulaisoikeusasiamies antoi 10.12.2012 päätöksen Dnro 4565/4/12, jonka mukaan kohun aiheuttaneen (ns. "chisugate") 9-vuotiaan tytön rikosepäilyn aiheuttama kotietsintä ja laptop-tietokoneen takavarikointi poliisin toimesta oli nykyisen lain mukaan sallittua. Jotta vastaava epäoikeudenmukaisena koettu toiminta voidaan jatkossa katsoa ylimitoitetuksi, on lakia muutettava.

1.4 Ylimoitettut vahingonkorvaukset

Tuomioistuimet ovat 1.1.2006 voimaan tulleen tekijänoikeusuudistuksen jälkeen tuominneet lukuisia henkilöitä maksamaan mittavia vahingonkorvauksia tekijänoikeuksien haltijoita edustaville järjestöille. Vahingonkorvausvaatimusten perustana on ollut näiden järjestöjen laskelmat, joiden perusteella kullekin lataukselle on määritelty euromääräinen hinta, joka perustuu teoksen normaaliin jälleenmyyntihintaan. Laskelmat tekevät siis sen oletuksen, että jokainen lataus olisi aiheuttanut tulonmenetyksen järjestön edustamille artisteille. Oletusta on laajalti kritisoitu epärealistikseksi ja on jopa esitetty tutkimustietoa, jonka mukaan ilmaiseksi ladatut sisällöt ovat edistäneet maksullisten sisältöjen liikevaihtoa.

Mittavilla yksittäisiin henkilöihin kohdistuvilla vahingonkorvaustuomioilla on pyritty pelotevaikutuksen aikaansaamiseen, joka muistuttaa Suomen oikeusjärjestelmälle aiemmin

vierasta amerikkalaistyylisiä punitive damages -mallia. Punitive damages -korvauksissa vastaaja tuomitaan maksamaan kantajalle todellisuudessa aiheutuneiden vahinkojen lisäksi ylimääräistä korvausta, jonka tarkoituksena on pelottaa vastaaja ja muut potentiaaliset vahingontekijät noudattamaan lakia.

1.5 Opetus- ja tutkimuskäytön rajoitukset

Tekijänoikeusneuvosto teki 1980-luvulla päätöksen (vastoin omaa tulkintakäytäntöään ja esittelijän mielipidettä), jonka mukaan luokkahuoneissa tapahtuva opetus on tekijänoikeudellisesti teosten julkista käyttämistä. Päätöksen taustalla oli tekijänoikeusjärjestöjen halu päästä perimään maksuja kouluilta erityisesti audiovisuaalisten teosten käyttämisestä. Samalla kuitenkin mediataitojen opettamisesta tuli hyvin vaikeaa. Kaikkien AV-teosten käyttämiseen tarvitaan lupa, jota esimerkiksi mainoksien osalta ei ole saatavissa kuin pyytämällä sitä mainoksen tehneeltä mainostoimistolta. Samoin ulkomaisten aineistojen käyttäminen käännoharjoituksiin tehtiin tekijänoikeusneuvoston päätöksellä pääosin laittomaksi.

Tieteellisen tutkimustyön kannalta tarkasteltuna nykytilanteen ongelma on, että vaikka internetistä olisi saatavilla helposti ja runsaasti ajantasaista tutkimusaineistoa, ei sitä saa periaatteessa käyttää, koska Suomen tekijänoikeuslainsäädännössä ei ole tutkimustoimintaa koskevaa poikkeusta. USA:ssa ja niissä EU-maissa, joissa on tutkimustoimintaa koskeva (laaja) poikkeussäännös, tutkijat ja tutkimus- ja kehitystoimintaa harjoittavat tutkijat ja yritykset ovat merkittävässä etulyöntiasemassa verrattuna suomalaisiin verrokkeihinsa. Tilannetta kärjistää vielä pieni kielialueemme: monista tutkimusaiheista ei löydy suomenkielistä materiaalia, vaan englanninkielinen internetin kautta löytyvä aineisto on tarpeen laadukkaan tutkimuksen edistämiseksi. Nykyisin voimassa oleva tekijänoikeuslainsäädäntö rasittaa siten myös suomalaista tieteentekoa ja innovaatiopotentiaalia.

1.6 Teosten tuottajien ilmaisunvapaus

Suomalaisessa lainsäädännössä ei ole toistaiseksi otettu kantaa parodian ja satiirin hyväksyttävyyteen. Aikaisempi tuomioistuinkäytäntö tuki käsitystä mainittujen taiteenlajien hyväksyttävyydestä, mutta tekijänoikeusneuvoston ratkaisu 2010:3 ja sen perusteella annettu

hovi oikeuden tuomio kyseenalaistivat tilanteen. EU:n tekijänoikeusdirektiivi sallii kuitenkin parodiaa ja satiiria koskevan poikkeuksen. Esimerkiksi Isossa-Britanniassa poikkeusta suunnitellaan parhaillaan otettavaksi nimenomaiseksi osaksi maan oikeusjärjestystä.

1.7 Teosten tuottajien neuvotteluasema

Vaikka tekijänoikeusjärjestelmä onkin aikanaan syntynyt suojaamaan - ainakin teoriassa - nimenomaan teosten tekijöitä, järjestelmästä ovat tosiasiallisesti eniten hyötynneet taustalla olleet kustannusyrietykset. On syytä pohtia, missä määrin Suomessa merkittävässä markkina-asemassa olevat yritykset ovat käyttäneet asemaansa hyväksi painostamalla varsinaiset tekijät kohtuuttomiin sopimusehtoihin. Tämä ongelma on tunnistettu myös voimassa olevassa hallitusohjelmassa: “Tekijänoikeuslailla säädetään nykyistä tarkemmin tekijänoikeuksien siirtämisen edellytyksenä olevista kohtuullisista ehdoista ja kohtuullisesta korvauksesta.” (Hallitusohjelma 2011, s.36) Ilmiö esiintyy laajasti eri mediasektorin (tiedotusvälineet, levy-yhtiöt ym.) alueilla, joten sen ratkaiseminen ei onnistu esimerkiksi kirjankustannussopimuksista annettujen kapeiden yksittäissäännösten kaltaisilla ratkaisuilla.

2. Esityksen tavoitteet ja keskeiset ehdotukset

Esitys pyrkii selventämään tekijänoikeuslain (404/1961) sisältöä siten, että laissa palataan ennen vuoden 2005 rikos- ja tekijänoikeuslakiuudistusta vallinneeseen tilaan siinä määrin kuin asiaa säätelevät direktiivit antavat Suomelle kansallista liikkumatilaa. Samalla esityksessä ehdotetaan parannuksia teosten tekijöiden oikeuksiin. Lisäksi esityksessä huomioidaan verkkoteknologioiden kehitys, puututaan opetuksen ja tutkimuksen ongelmiin, poistetaan mahdollisuus verkkovalvontaan ja ehdotetaan otettavaksi käyttöön sopimusehtojen kohtuullistamisen mahdollistava lainkohta. Samalla lakiin lisätään myös artistien oikeus kieltää järjestöiltä kanteiden nostaminen yksittäisiä kansalaisia vastaan.

3. Esityksen vaikutukset

3.1 Vaikutukset kansalaisille

Ehdotuksen tärkein vaikutus on tekijänoikeusjärjestelmän legitimitetin lisääntyminen. Ehdotuksen tuloksena tekijänoikeus palaa takaisin positiiviseksi ilmiöksi, jolla turvataan tekijöiden perustellut oikeudet teoksiin mutta ei estetä teosten yleishyödyllistä käyttöä.

3.2 Vaikutukset sisällöntuottajille

Ehdotus parantaa freelance-sisällöntuottajien asemaa sopimuspuolena tuomalla kohtuullisuusvaatimuksen sopimusehtoihin. Sisällöntuottajien määräysvaltaa parannetaan myös antamalla heille oikeus kieltää etujärjestöjä ryhtymästä oikeudenkäynteihin yksittäisiä kansalaisia vastaan.

3.3 Vaikutukset tekijänoikeusjärjestöjen toimintaan

Ehdotuksella on taloudellisia vaikutuksia tekijänoikeusjärjestöille. Esimerkiksi opetus- ja tutkimuskäytön vapauttaminen tekijänoikeuskorvausten piiristä pienentää järjestöjen tulovirtaa. Samoin oikeuden määräämien vahingonkorvausten pienentyminen vaikuttaa tekijänoikeusjärjestöjen tulovirtaan. Tekijänoikeusjärjestöillä säästyy kuitenkin samanaikaisesti valvontaresursseja, jotka voidaan ohjata esimerkiksi tiedotus- ja koulutustoimintaan.

3.4 Vaikutukset yritystoimintaan

Ehdotuksella on myönteisiä vaikutuksia suomalaisen yritystoiminnan kehittymiseen. Epäselvät ja rajoittavat säännökset ovat olleet omiaan hidastamaan innovaatioita esimerkiksi digitaalisten sisältöpalveluiden osalta. Selkeyttämällä sääntelyä esimerkiksi teknisten välikopioiden ja verkkotallennuksen osalta ehdotus mahdollistaa muun muassa digitaalisten sisältöjen parissa toimiville startup-yrityksille kansainvälisesti kilpailukykyisten ja kiinnostavien internetin välityksellä toimivien palveluiden kehittämisen. Suomi olisi tässä yksi edelläkävijöistä maailmanlaajuisesti, mikä voisi johtaa esimerkiksi alan teollisuuden keskittymiseen.

3.5 Vaikutukset viranomaistoimintaan ja talousvaikutukset

Ehdotuksella on vaikutuksia ennen kaikkea poliisin ja oikeuslaitoksen toimintaan. Tekijänoikeusrikosten tutkinta kuluttaa merkittävästi poliisin resursseja, jotka ehdotuksen myötä vapautuisivat vakavampien rikosten selvittämiseen. Kun tekijänoikeusrikoksen kynnyks on matala, on poliisi käyttänyt tapausten selvittämiseen ja pakkokeinojen toimeenpanoon mittavia resursseja riippumatta siitä onko kyseessä yhden yksittäisen musiikkikappaleen lataaminen verkosta vai laajamittainen kaupallinen piratismi. Oikeuslaitoksen resursseja puolestaan säästyy, kun tekijänoikeuksia valvovat järjestöt eivät kuormita käräjäoikeuksia pyynnöillään saada

käyttäjien IP-osoitetietoja tai käyttäjien liittymiä katkaistua. Ehdotuksella on positiivisia talousvaikutuksia julkisen sektorin opetus- ja tutkimustoimintaan. Ehdotuksen myötä sisältöjen opetus- ja tutkimuskäytöstä ei enää maksettaisi tekijänoikeuskorvauksia.

4. Suhde perustuslakiin

Ehdotuksen tarkoituksena on kaventaa nykyisellä tekijänoikeuslainsäädännöllä perustuslakiin tehtyjä aukkoja. Erityisesti perustuslain 10 §:ssä suojattuun luottamukselliseen viestintään liittyvää aukkoa on tarkoitus tällä ehdotuksella pienentää. Ehdotus parantaisi rikosoikeudellisen laillisuusperiaatteen (PL 8 §) toteutumista selkeyttämällä ja rajaamalla yksityishenkilöiden rikosoikeudellista vastuuta. Ehdotuksen voidaan katsoa myös tukevan perustuslain 12 §:ssä suojatun sananvapauden toteuttamista.

Ehdotuksen seurauksena tekijänoikeus rajautuisi jonkin verran nykyistä suppeammaksi, mutta koska kyse on puhtaasti lakisääteisestä oikeudesta eikä ”klassisesta omaisuudesta”, tämän ei voida katsoa olevan ongelmallinen suhteessa perustuslain 15 §:ssä olevaan omaisuuden suojaan.

Näistä syistä ehdotus voidaan käsitellä normaalissa käsittelyjärjestyksessä.

5. Asian valmistelu

Tekijänoikeuslainsäädännön muuttamiseen tähtävää ansalaisaloitetta on valmisteltu avoimesti ja osallistavasti Avoin ministeriö -palvelun puitteissa. Kampanja julkistettiin 21.11.2012 ja ensimmäinen luonnos lakialoitteesta julkaistiin 28.11.2012. Tekijänoikeusjärjestöiltä on pyydetty 10.12.2012 sähköpostitse kommentteja ja ehdotuksia lakiluonnokseen. Lakiluonnosta on muokattu julkisen keskustelun ja saadun palautteen perusteella. Esityksessä on tarkoituksella poikettu hallituksen esitysten muotosuosituksista, jotta esitys olisi selkeämmin kansalaisten, kansanedustajien ja tiedotusvälineiden ymmärrettävissä.

Kansalaisaloitteen pantiin virallisesti vireille 23.1.2013 ja keräysaika päättyi viimeistään 6 kuukauden päästä 23.7.2013. Aloitteen vireillepanijoina toimivat Joonas Pekkanen, Aleksi Rossi, Timo Vuorensola, Roope Mokka, Alf Rehn, Alex Nieminen, Tarmo Toikkanen, Tanja Aitamurto, Dan Koivulaakso, Taneli Tikka, Kari A. Hintikka, Saku Sairanen ja Ville Oksanen.

Aloitteen edustajana toimii Joonas Pekkanen, joonas.pekkanen@avoinministerio.fi, 0505846800 ja varaedustajana Alekski Rossi, aleksi.rossi@avoinministerio.fi.

6. Käsittely eduskunnassa

Hallituksen esityksessä kansalaisaloitelaiksi (46/2011) todetaan, että “Valtiopäiväasioiden keskinäisessä käsittelyjärjestyksessä kansalaisaloite voisi kuitenkin rinnastua vähintään sadan edustajan allekirjoittamaan lakialoitteeseen, jolla on valiokuntakäsittelyssä tosiasiallinen etusija muihin kansanedustajien aloitteisiin nähden.” Esitys tulisi näin ollen käsitellä eduskunnassa viivytyksettä ja aloitteen edustajia tulisi kuulla kaikissa valiokunnissa. Koska kyse on kansalaisaloitteesta ja siihen liittyy vahva julkinen intressi, tulisi valiokuntakäsittelytavanomaisuudesta poiketen järjestää julkisina tilaisuuksina. Käsittelyjen julkisuudesta voidaan päättää valiokunnassa perustuslain 50 §:n 2 momentin mukaisesti. Vaatimusta käsittelyn julkisuudesta tukee se, että normaalisti valiokuntakäsittelyissä on läsnä asiaa valmistelleet virkamiehet asiantuntijakuulemisten kautta. Yli 50 000 kansalaisen kohdalla tämä ei ole luonnollisestikaan mahdollista, mutta tarve on sama.

Tekijänoikeuslakia koskevat lakimuutokset on yleensä käsitelty sivistysvaliokunnassa. Tämän muutosesityksen keskeisimmät kohdat koskevat kuitenkin tietoverkkoja, minkä vuoksi luontevampi ensisijainen käsittelevä valiokunta olisi liikenne- ja viestintävaliokunta. Toisaalta aihepiirinsä puolesta ehdotuksen käsitteijäksi soveltuisi myös tulevaisuusvaliokunta, jonka tulisi pyytää asiasta lausunto soveltuvilta valiokunnilta (SiV, PeV, LaV ja LiV).

Tulevaisuusvaliokunnasta löytynee paras osaaminen aihepiiristä ja valiokunta on myös tottunein toimija joukkoistettujen hankkeiden kanssa

2. Ruotsin kieli valinnaiseksi kaikilla oppiasteilla

Perustelut

Suomessa kielivaatimukset ovat maailman tiukimmat. Jokaisen ammattiin opiskelevan on opiskeltava ja osattava vähintään kahta itselle vierasta kieltä ja asiantuntija-ammateissa toimivilta odotetaan lisäksi kolmannen vieraan kielen osaamista. Tämä johtuu siitä, että koulutusjärjestelmässämme jokaisen suomenkielisen on opiskeltava ruotsia pakollisena kielenä. Missään muussa maailman maassa ei ole vastaavaa vähemmistön puhumaa kieltä koskevaa vaatimusta. Tilanteen epätarkoituksenmukaisuutta lisää suomen ja ruotsin vähäinen käytettävyys kansainvälisesti.

Maailman valtakielten osaamisen heikko taso haittaa Suomen kansainvälistä kilpailukykyä. Kansainvälinen kanssakäyminen edellyttää hyvän englannin osaamisen lisäksi myös muiden maailmankielten osaamista. Ruotsin kielen pakollisuus ja yksilöiden oppimiskyvyn rajallisuus johtavat käytännössä vieraiden kielten taitamisen ohuuteen ja valintamahdollisuuksien kapeutumiseen. Niiden lasten tai nuorten, jotka hyötyisivät englannin tai äidinkielen lisätunneista, olisi tarkoituksenmukaisempaa opiskella vain yhtä vierasta kieltä.

Kielikoulutuspolitiikkamme epäonnistuu myös siinä mihin se sanoo pyrkivänsä. Kaikilta korkeakoulutetuilta vaadittava ns. virkamiesruotsi ei takaa ruotsinkielisiin palveluihin riittävää kielitaitoa. On parempi, että motivoituneet, vapaaehtoisesti ruotsia opiskelevat ammattilaiset vastaavat tästä tehtävästä.

Perustuslain tarkoittamista suomen- ja ruotsinkielisen väestön sivistyksellisistä ja yhteiskunnallisista tarpeista on huolehdittava, mutta tämä onnistuu paremmin nojaamalla vapaaehtoisuuteen kuin pakkoon. Lisäksi näin kunnioitettaisiin myös perustuslain henkeä ja kirjainta, koska vapaus on perusteena tasapuolisesti sama molemmille väestöosille.

3. Rattijuoppouden rangaistuksia tiukennettava

Perustelut

Me allekirjoittaneet kansalaiset koemme, että oikeustajuumme on loukattu. Luottamuksemme Suomeen oikeusvaltiona horjuu rattijuoppojen liian lievien rangaistusten vuoksi. Jopa kuolemantapauksia aiheuttaneiden rattijuoppojen rangaistukset jäävät usein pienemmiksi kuin esim. talousrikollisten.

Näin rattijuoppojen aiheuttamia valtavia inhimillisiä kärsimyksiä vähätellään ja yhteiskuntaamme kalvavaa ongelmaa, alkoholismia, väheksytään.

4. Energiatodistuksen muuttaminen

Perustelut

Omakotitalon toteutuneella ostoenergian määrällä on suuri informatiivinen merkitys kiinteistön kaupassa tai silloin, kun taloa vuokrataan. Siksi toteutunut ostoenergian määrä on aina ilmoitettava energiastoksesta. Toteutunut ostoenergiankulutus voi olla olennaisesti toinen kuin arvioitu laskennallinen vuosittainen ostoenergiankulutus. On siten oikeudenmukaista pientaloasukasta, ostajaa sekä vuokraajaa kohtaan, että laskennallisen ostoenergiatiedon lisäksi rinnalla on nähtävissä myös aina toteutunut ostoenergiankulutus.

Kirjaus toteutuneesta energiastoksesta on informatiivinen luonteeltaan, eikä siten vaikuta laskennalliseen talon energialuokan määrittelyyn.

Energiastoksesta laatijan pitää yhteistyössä omakotitalon myyjän/vuokraajan kanssa kirjata todistukseen ylös toteutuneet kulutustiedot. Energiastoksesta tiedot ovat saatavissa energiayhtiöistä, ja pientaloasukkailla on yleensä tarkka kirjanpito omasta energiastoksestaan. Toteutuneiden kulutustietojen kirjaamisella energiastoksesta on kansalaisia energiastoksesta ja energiastoksesta motivoiva vaikutus.

3 luku 10.2§

Uusilta rakennettavilta omakotitaloilta on vaadittu laskennallinen energiamuotokertoimilla painotettu energiatodistus vuodesta 2008 lähtien. Energiamuotokertoimilla pyritään arvottamaan omakotitalon lämmitysjärjestelmän ympäristöystävällisyyttä.

Uusien omakotitalojen osalta energiamuotokertoimien käyttö laskennallisen energiatodistuksen laadinnassa on perusteltua, koska sillä voidaan ohjata rakentajia valitsemaan ympäristöystävällinen lämmitysjärjestelmä. Vanhojen pientalojen osalta asianlaita on toinen. Lämmitysjärjestelmän saneeraus ei useinkaan ole taloudellisesti perusteltavissa talon elinkaari huomioiden. Lämmitysjärjestelmän vaihto on aina suuri taloudellinen investointi. Valtiovalta aikoinaan ohjasi pienrakentajia valitsemaan esimerkiksi sähkölämmityksen. On kohtuutonta jälkikäteen rangaista sähkölämmittäjää korkealla 1,7 energiamuotokertoimella.

Energiamuotokertoimet kuvaavat talossa käytetyn energiamuodon ympäristövaikutuksia. Energiamuotokertoimien perustelut haetaan aina jopa globaaleista ympäristötavoiteista käsin. Laskennallista energiatehokkuutta ja talon energialukua (E-luku) laskettaessa annetaan siis lain mukaan merkitystä tietyn energiamuodon arvoituille ympäristövaikutuksille.

Energialuokan määrittelyllä toivotaan olevan vaikutusta tulevaisuudessa asuntomarkkinoihin. Mitä parempi laskennallinen energialuokka (A-G), niin sen haluttavampi talo on asuntomarkkinoilla. Tämä on energiatodistuksen perustelujen mukaan energiamuotokertoimilla painotetun energialuokituksen merkittävä tavoite. Kuitenkin vanhojen pienkiinteistöjen omistajien näkökulmasta tilanne on kohtuuton. Heidän kiinteistönsä arvo on tulevaisuudessa vaarassa laskea - ja osin juuri epämääräisten energiamuotokertoimien johdosta.

Vanhoja ja uusia omakotitaloja on vaikea, ellei jopa mahdoton vertailla keskenään. Vähintäinkin se on hyvin kyseenalaista. Kunkin aikakauden lainsäädännön vaatimukset ja hyvä rakennustapa ovat muuttuneet. Se, mikä aikanaan oli hyvä rakennustapa, ei ole sitä nykyisessä katsannossa. Siitä syystä niiden keskinäinen vertailu ei voi olla kestävä, eikä ole siten oikeudenmukaista. Yhtäläiset energiamuotokertoimet uusille ja vanhoille omakotitaloille erityisesti korostavat tätä ristiriitaa. Laskentakaavassa huomioitavat energiamuotokertoimet vaikuttavat merkittävästi

siihen, että todellisen energiankulutuksen ja laskennallisen energiankulutuksen ero voi muodostua suureksi, jopa kolminkertaiseksi. Tämä ei voi olla lain tavoitteiden mukaista.

Energiamuotokertoimien poistolla vanhojen talojen energiatodistuksen laskentakaavasta vähennetään todellisen kulutuksen ja laskennallisen kulutuksen eroja. Tämä puolestaan vähentää tulevia riitaisuuksia, joita syntyy laskennallisten energiatodistusten myötä. Energiamuotojen poisto vanhoilta taloilta luo myös laille sen tarvitsemaa legitimizeettiä kansalaisten keskuudessa.

Omakotiliitto vaatii, että energiamuotokertoimia ei huomioitaisi laadittaessa energiatodistusta ennen vuotta 2008 rakennetuille omakotitaloille.

5. Lakialoite turkistarhauksen lopettamiseksi Suomessa.

1. Yleistä

Lakimuutoksella muutetaan eläinsuojelulain 22 § seuraavasti: *Eläinten tarhaaminen turkisten tuottamiseksi on kielletty. Asetuksella voidaan eläinsuojelullisista syistä kieltää eläinten tarhaaminen myös muissa tuotannollisissa tarkoituksissa.*

Elinkeinovapaudesta poikkeaminen on tehtävä lain tasolla.

Eläinsuojelukehitys on ollut Euroopassa muutamien viime vuosien aikana nopeaa juuri turkistarhauksen kohdalla.

Turkistarhausta on arvosteltu jo pitkään ja arvostelu sekä sen myötä lainsäädännön kehittäminen ovat kiihtyneet viime vuosina. Kritiikin kohteena on ollut eläinten pitäminen sellaisissa oloissa, joissa hyvinvointia tai lajityypillisiä tarpeita ei ole voitu toteuttaa eläinten kannalta hyväksyttävällä tavalla. Toisaalta myös eläinten kasvattamista ja tappamista pelkästään turkisten tuottamista varten pidetään yhä laajemmin eettisesti kestävämmänä toimintana.

Yhä useammassa Euroopan maassa on eettisen keskustelun seurauksena kielletty turkistarhaus yksiselitteisesti kokonaan. Vaihtoehtoisesti useat Euroopan maat ovat asettaneet turkistarhauksessa eläinten hyvinvoinnille sellaisia vaatimuksia, jotka ovat eläinten kannalta tarpeellisia, mutta johtavat käytännössä taloudellisesti kannattavan turkistarhauksen loppumiseen.

Nykyisellään Suomen turkiseläinten suojelua koskevan valtioneuvoston asetuksen (1084/2011) mukainenkin turkiseläinten kasvattaminen aiheuttaa kaikille turkiseläiminä käytettäville lajeille merkittäviä hyvinvointiongelmia. Suomen eläinsuojelulaki¹ (247/1996) 3§ Yleiset periaatteet 1 momentti määrää, että eläintenpidossa on edistettävä eläinten terveyden ylläpitämistä sekä otettava huomioon eläinten fysiologiset tarpeet ja käyttäytymistarpeet. Eläinsuojelulain 4§ Eläinten pitopaikka 1 momentti määrää, että eläimen pitopaikan on oltava riittävän tilava, suojaava, valoisa, puhdas ja turvallinen sekä muutoinkin tarkoituksenmukainen ottaen huomioon kunkin eläinlajin tarpeet.

Jo vuonna 2001 Euroopan komission tieteellinen komitea julkaisi raportin, jossa kuvattiin merkittäviä turkistarhauksen eläimille aiheuttavia hyvinvointiongelmia. Raportti suositteli muun muassa supikoirien tarhaamisen lakkauttamista toistaiseksi. Viime vuosina myös Suomessa tehtyjen turkiseläinten hyvinvointitutkimusten tulokset kertovat siitä, että eläimillä on käyttäytymistarpeita, joita ne eivät voi toteuttaa turkistarhoilla. Käytännössä tarhausta on vaikea kehittää niin, että se koskaan täyttäisi tarhattavien eläinlajien monipuoliset käyttäytymistarpeet ja olisi taloudellisesti kannattavaa. Käyttäytymistarpeiden huomiotta jättäminen aiheuttaa eläimille hyvinvoinnin heikkenemistä.

Turkistarhausta voidaan pitää eläinsuojelulain hengen vastaisena toimintana ja tähän perustuen se tulee kieltää.

Lainsäädännön puutteiden lisäksi Suomessa on toistuvasti havaittu, että edes nykyiset lainsäädännön vaatimukset eivät tarhoilla toteudu. Suomen ohella Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa on tarhojen kuvauksissa paljastunut törkeitä eläinten hyvinvoinnin laiminlyöntejä. Vammautuneet eläimet ovat usein turkistarhojen arkipäivää. Vammat ovat seurausta huonosta hoidosta, eläinten terveyden kustannuksella toteutetusta jalostuksesta ja olosuhteiden aiheuttamista eläinten käytöshäiriöistä, jotka johtavat muun muassa siihen, että eläimet pureskelevat itseään ja lajitovereitaan.

Muun muassa Norjassa Eläinlääkäriliitto on vedonnut turkistarhauksen kieltämiseksi ja Ruotsin eläinlääkäriliiton edustajan kommentit ovat olleet erittäin kriittisiä alaa kohtaan. Myös Suomessa lukuisat eläinlääkärit puoltavat tarhauksen lopettamista.

Turkistuotanto aiheuttaa eläinten hyvinvointihaittojen lisäksi merkittäviä ympäristöhaittoja. Suomessa MTT julkaisi vuonna 2011 raportin, jonka mukaan turkisten tuotanto aiheuttaa huomattavasti enemmän hiilidioksidipäästöjä kuin vertailumateriaalien tuotanto. Lisäksi turkistuotannon happamoittavat päästöt olivat raportin mukaan huomattavan korkeat.

¹ <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1996/19960247>

Etenkin paikallisella tasolla myös turkistarhauksen rehevöittävät vaikutukset voivat olla merkittävä ympäristöhaitta.

MTT:n vuonna 2008 tuottaman raportin ”Turkistilojen talous ja alan merkitys sekä tulevaisuuden näkymät Suomessa”² mukaan turkistarha työllistää suoraan keskimäärin vain 0,7 henkilöä tarhaa kohden. Tämä tarkoittaa 700 täysiaikaista työvuotta. Noin 40 % Suomen tiloista on päätoimisia turkistarhoja, muilla tiloilla eläinten tarhaaminen on yksi tuotantosuunta muiden rinnalla. Valmiuksia muille aloille siirtymiseen on. Lisäksi myös tarhaajien ikärakenne tukee tarhauksesta luopumista ilman suuria uudelleentyöllistymisongelmia. Tarhojen työntekijöistä moni on ulkomailta palkattavaa kausittaista työvoimaa, eikä kansallisen työllistävyyden lasku ole suoraan verrannollinen työpaikkojen lukumäärään.

Turkiseläinten merkittävät hyvinvointiongelmat, turkistarhauksen ympäristövaikutukset sekä muualla Euroopassa tehdyt lainsäädännölliset päätökset tukevat turkistarhauksen lakkauttamista Suomessa. Elinkeinon lopettaminen voidaan toteuttaa siirtymäajalla, tukien tuottajien muille aloille ja eläkkeelle siirtymistä.

2. Nykytila

2.1 Kansallinen lainsäädäntö ja käytäntö

Suomessa säädellään turkiseläinten pidosta pääasiassa Valtioneuvoston asetuksella turkiseläinten suojelusta (VNa 1084/2011). Eläinsuojelulaki (247/1996) ja eläinsuojeluasetus (7.6.1996/396) antavat yleiset raamit myös turkiseläinten pidolle.

Suomen eläinsuojelulaki (247/1996) 3§ Yleiset periaatteet 1 momentti määrää, että eläintenpidossa on edistettävä eläinten terveyden ylläpitämistä sekä otettava huomioon eläinten fysiologiset tarpeet ja käyttäytymistarpeet. Eläinsuojelulain 4§ Eläinten pitopaikka 1 momentti määrää, että eläimen pitopaikan on oltava riittävän tilava, suojaava, valoisa, puhdas ja turvallinen sekä muutoinkin tarkoituksenmukainen ottaen huomioon kunkin eläinlajin tarpeet.

Voimassaolevan turkiseläinten suojelua koskevan valtioneuvoston asetuksen vähimmäisvaatimukset eivät riitä takaamaan eläinten hyvinvointia eivätkä täytä Suomen eläinsuojelulain vaatimuksia. Valtioneuvoston asetuksen uudistus tullaan toteuttamaan lähivuosina. Myös eläinsuojelulain kokonaisuudistus on käynnissä. Maa- ja metsätalousministeriö on viitannut asetuksen uudistustarpeesta ilmoittaessaan muiden Pohjoismaiden lainsäädäntöihin, jotka ovat turkiseläinten osalta Suomen lainsäädännön vaatimuksia huomattavasti tiukempia.

² <http://www.mtt.fi/mtts/pdf/mtts160.pdf>

Euroopan Neuvoston pysyvän komitean laatimissa turkiseläinten pitoa koskevilla suosituksissa todetaan, että eläimiä ei tule tarhata niiden turkisten vuoksi, mikäli Neuvoston suosituksia ei pystytä noudattamaan (pysyvän komitean suositus 22.6.1999). Suosituksessa todetaan myös, että tarhattujen turkiseläinten perusvaatimukset terveyden ja hyvinvoinnin osalta koostuvat mm. sopivasti virikkeellistävästä ympäristöstä, jossa lajityypilliset käyttäytymistarpeet, kuten muun muassa riittävästi tilaa liikkua, kiipeily- sekä uimismahdollisuudet, tulevat täytetyksi.

Euroopan Neuvoston suositusta turkiseläinten pidolle ei Suomessa kuitenkaan täysimääräisesti noudateta. Esimerkiksi ketuille ei ole Suomen eläinsuojelulaissa määritelty piilopaikkaa. Euroopan neuvoston suosituksen mukaan kettujen tulee voida päästä piiloon ihmisiltä sekä muilta lähellä olevilta eläimiltä. Lisäksi Euroopan neuvoston listaamia lajityypillisiä käyttäytymistarpeita kuten uimismahdollisuutta ei huomioida Suomen tarhoilla.

Muun muassa Euroopan komission tieteellisen komitean raportin mukaan turkistarhojen olosuhteet eivät mahdollista eläinten lajityypillistä käyttäytymistä ja aiheuttavat eläimille erilaisia hyvinvointiongelmia. Myös viime vuosina Suomessa tehtyjen tutkimusten tulokset tukevat sitä, että turkiseläimillä on sellaisia käyttäytymistarpeita, joita ne eivät voi toteuttaa turkistarhoilla. Sellaisessakin tapauksessa, että turkiseläinten suojelusta määräävä valtioneuvoston asetus uudistetaan vastaamaan muiden Pohjoismaiden keskimääräistä tasoa, moni keskeisistä eläinten hyvinvointiongelmissa jää edelleen jäljelle. Onkin huomioitava, että sekä Tanskassa että Ruotsissa on jo lopetettu kettujen tarhaus eläinten hyvinvointisyyistä ja asiasta keskustellaan Norjassa. Kaikissa Pohjoismaissa on käyty aktiivisesti poliittista keskustelua myös minkkitarhauksen kieltämisestä.

2.2 Kansainvälinen lainsäädäntö, sopimukset, julistukset ja muu yleinen kehitys

EU-lainsäädännössä ei ole olemassa yksityiskohtaisia turkiseläinten hyvinvointia koskevia vaatimuksia. Turkistilat kuuluvat neuvoston direktiivin 98/58/EY [5]³ alaisuuteen, jossa säädetään yleisistä vähimmäisvaatimuksista tuotantoeläinten osalta. Tämän direktiivin mukaan EU:n jäsenvaltiot voivat noudattaa näitä vähimmäisvaatimuksia, tai soveltaa tiukempia määräyksiä kuin mitä on säädetty tässä lainsäädännössä. Tämä luo mahdollisuuksia yksittäisille maille rajoittaa tai kieltää turkiseläinten pidon. Turkiseläinten lopetusmenetelmät sisältyvät neuvoston direktiiviin 93/119/EY⁴ eläinten suojelusta teurastus- tai lopettamishetkellä. Tämä lainsäädäntö korvataan 1.1.2013 voimaan tulevalla neuvoston asetuksella (EY) N: o 1099/2009⁵.

Turkistarhaus on tähän mennessä kielletty seuraavissa maissa:

³ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:1998:221:0023:0027:FI:PDF>

⁴ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=DD:03:55:31993L0119:FI:PDF>

⁵ <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:L:2009:303:0001:0030:FI:PDF>

- Iso-Britannia o kaikki eläinten kasvatusta, jonka tavoitteena on teurastaa eläimet vain niiden turkin vuoksi, on kiellettyä. Laki astui voimaan vuonna 2000.
- Kroatia o Kroatiassa turkistarhaus tulee kielletyksi siirtymäajalla, joka päättyy vuonna 2017. Kroatia oli aiemmin yksi maailman merkittävimmistä chinchilloja tarhaavista maista ja tuotanto oli taloudellisesti merkittävää. Tästä huolimatta kaikkien turkiseläinten tarhaaminen päätettiin kieltää.
- Itävalta o Turkistarhaus kiellettiin kuudessa osavaltiossa vuonna 1998. Lopuissa kolmessa osavaltiossa turkistarhaus muuttui kannattamattomaksi tiukentuneiden säädösten takia. Samana vuonna viimeinen turkistarha lopetti toimintansa maassa. Vuonna 2004 Itävalta muutti eläinsuojelulakia sisältämään lauseen: ”Eläinten tarhaaminen turkisten tuottamiseksi on kielletty”. Lakimuutos tuli voimaan 1.1.2005.
- Bosnia-Herzegovina o Maassa kiellettiin turkistarhaus kymmenen vuoden siirtymäajalla vuonna 2009.
- Bulgaria o Turkistarhaus on käytännössä kielletty erilaisin sitä rajoittavin säädöksin.

Turkistarhaus on osin kielletty tai muutoin lainsäädännöllä lopetettu seuraavissa maissa tai asiasta ollaan juuri tekemässä päätöstä:

- Hollanti o Kettu- ja chinchillatarhaus kielletty o Minkkitarhauskielto hyväksyttiin parlamentissa 2009. Asia on senaatin käsittelyssä keväällä 2012.
- Tanska
 - o Kettutarhaus kiellettiin kesällä 2009. Minkkitarhauskiellosta keskustellaan.
- Norja o Norjan parlamentti käsittelee turkistarhauksen tilannetta kaudella 2012-2013. Maan eläinlääkäriliitto otti kielteisen kannan tarhaukseen vuonna 2009.
- Ruotsi o Kettutarhauksen vaatimuksia on kiristetty. Ketuille on turkistarhoilla tarjottava mahdollisuus elämiseen toisten kettujen kanssa, liikkumiseen, kaivamiseen ja muuhun lajityypilliseen käyttäytymiseen.
 - o Minkkien tarhauksen kieltoa on esitetty ja kielto saatiin lähes aikaan, mutta poliittisen tilanteen muutokset aiheuttivat asian käsittelyn keskeyttämisen.
 - Sveitsi o Eläinsuojelulaissa turkiseläimiä koskevat vastaavat pitovaatimukset kuin eläintarhoissa. Tarhaus on loppunut.

- Sveitsin laki edellyttää esimerkiksi sitä, että vankeudessa kasvatettavalle minkille on järjestettävä vähintään kuuden neliömetrin tilat ja yhden kuutiometrin vesiallas.
- Saksa ○ Kettu- ja minkkitarhaukselle vaaditaan siirtymäajalla muutoksia, jotka todennäköisesti lopettavat tarhauksen vuoteen 2016 mennessä.
 - Minkkien pitopaikan täytyy sisältää vedellä täytetty uima-allas, jonka pinta-ala on vähintään 1m² ja jossa veden syvyys on vähintään 30 cm. Häkin pinta-alan on oltava vähintään 3 m² ja vähintään puolet siitä on oltava kiinteäpohjaista.
 - Kettujen häkkien pinta-alan tulee olla vähintään 3 m²/eläin ja jokaisen häkin pinta-alan tulee olla vähintään 12 m². Lisäksi häkissä tulee olla vähintään 2 m² kaivuualue.
- Italia ○ Tarhausta on rajoitettu, mutta lain tulkinnassa on epäselvyyttä.

Lisäksi turkisten myyntikieltoja on tehty ja käsitelty maa- ja kaupunkitasolla muun muassa Yhdysvalloissa ja Israelissa. Myös EU-alueella tiettyjen eläinlajien turkisten tuotanto, tuonti ja myynti on jo kielletty.

Vuoden 2009 alusta alkaen on koira- ja kissaturkisten tuonti EU-alueelle ja myynti EU:n sisällä ollut kiellettyä.

Toukokuussa 2009 Euroopan parlamentti hyväksyi hyljetuotteiden tuonti- ja myyntikiellon EU:n alueelle. Kielto estää hyljetuotteiden myynnin ja tuonnin EU-maihin. Kieltoon sai poikkeuksen Grönlannin alkuperäisväestö kulttuurillisista ja traditiosyistä sekä Suomi ja Ruotsi, joissa edelleen saa harjoittaa pyyntiä. Suomea ja Ruotsia koskevan poikkeuksen mukaan markkinoille saa tuoda hyljetuotteita, jotka ovat seurausta pyynnistä, jonka ainoana tarkoituksena on meren luonnonvarojen kestävä kehitys.

Kiina

Turkiseläinten kasvatusta Suomessa on usein perusteltu argumentilla, että eläinten pitoolosuhteet ovat paremmat Suomessa kuin Kiinassa ja alaa tulisi siksi jatkaa maassamme. Suomalainen turkisala on edistänyt turkistarhausta myös Kiinassa, jonne Suomesta on säännöllisesti kuljetettu siitoseläimiä turkistuotannollisiin tarkoituksiin. Eläinten pito-olosuhteet Kiinassa ovat pitkälti Suomen tiloja vastaavia. Kiinassa on paljon eläinsuojeluongelmia ja valvonta on suuressa maassa vaikeaa, mutta turkisala pyrkii kehittämään olosuhteita läntisiä vastaaviksi. Turkistarhauksen peruskäytännöt on omaksuttu länsimaista ja esimerkiksi suomalaiset ovat jakaneet turkistarhausoppejaan kiinalaisille. Toisaalta räikeitä eläinten

hyvinvoinnin laiminlyöntejä ja pahasti vammautuneita hoitamattomia eläimiä on todettu myös Suomen turkistiloilla.

Suomalainen turkisala toimii jatkuvasti Kiinassa muotialalla turkisten kysynnän kasvattamiseksi ja edistää siten olemassaolollaan osaltaan myös Kiinan turkistarhauksen kasvamista.

Turkistarhauskieltojen laajentaminen kattamaan myös Suomen edistää sitä, että turkisten kulutus ja turkiseläinten kasvatusta vähentyvät maailmanlaajuisesti.

2.3 Nykytilan arviointi

Turkistilojen määrä on laskenut Suomessa jatkuvasti. 1980-luvulta tähän päivään tarhojen määrä on pudonnut noin 6000 tarhasta noin 1000 turkistarhaan. Tämä on tapahtunut hallitsemattomasti suhdanteiden seurauksena. Viime vuosina tarhojen lukumäärä on edelleen jatkuvasti ollut laskussa keskimäärin hieman alle sadan tarhan vuosivauhtia. Samalla tarhojen keskimääräinen koko on kasvanut.

Suomen tarhoista nykyisin noin 97 % sijaitsee Pohjanmaalla, eli ala on keskittynyt maantieteellisesti hyvin voimakkaasti.

Lähivuosina turkisalaa tulee Suomessa leimaamaan turkistuottajien eläköityminen ja tuotannosta luopuminen tuottajien ikärakenteen vuoksi. Tarhaajista noin 40 % on yli 50-vuotiaita, ja vain noin 10 % alle 35-vuotiaita.

Turkistarha työllistää nykyisin keskimäärin 0,7 henkilöä tarhaa kohden. Noin 40 % tiloista on päätoimisia turkistarhoja, muilla tiloilla eläinten tarhaaminen on yksi tuotantosuunta muiden rinnalla. (lähde: Turkistilojen talous ja alan merkitys sekä tulevaisuuden näkymät Suomessa. 2008. MTT:n selvityksiä 160). Välillisestä työllistävytydestä on olemassa erilaisia arvioita. Tarhojen työntekijöistä moni on ulkomailta palkattavaa kausittaista työvoimaa, eikä kansallisen työllistävytyden lasku ole suoraan verrannollinen työpaikkojen lukumäärään.

Eläinmäärät Suomessa

Suomessa tuotettiin vuonna 2011 yli kolme miljoonaa turkiseläintä. 98% turkiksista tuotettiin STKL:n jäsentiloilla. Turkiseläinten määrät olivat vuonna 2011 STKL:n jäsentiloilla seuraavat: minkkejä 1,7 miljoonaa, sinikettuja 1,4 miljoonaa, hopeakettuja 102 000, kettujen lajiristeytyksiä 248 000 ja supikoiria 133 000 yksilöä. (STKL, Tilastot 2012)

Turkistuotannon laatu- ja sertifiointiohjelmat

Suomalainen turkisala aloitti turkistilojen sertifiointit vuonna 2005. Sertifiointiin liittyvässä tarkastuksessa käydään läpi tietyt tuotantokriteerit, jotka eläinten hyvinvoinnin osalta tarkoittavat pääosin eläinsuojelulain vähimmäisvaatimusten täyttymistä sekä pieniä muita parannuksia, kuten eläinten rokotuksiin liittyviä vaatimuksia.

Sertifiointi ei kuitenkaan takaa eläinten hyvinvointia merkittävästi suuremmissa määrin kuin mitä voimassa oleva lainsäädäntö vaatii. Suomalaisilla sertifioiduilla tiloilla noudatetaan huomattavasti löysempiä säännöksiä kuin esimerkiksi muiden pohjoismaiden turkistiloilla. Lisäksi on huomattava, että suomalaiset tilat eivät täytä edes Euroopan turkistuottajien suosituksia turkiseläinten pidolle (EFBA Code of Practice 1999⁶).

3. Esityksen tavoitteet

Esityksen tavoitteena on luopua elinkeinosta, jossa eläinten hyvinvointia ei pystytä riittävässä määrin toteuttamaan ja joka on haitallista ympäristölle eikä siten kuulu eettisesti toimivaan nyky yhteiskuntaan. Turkistarhauksesta voidaan luopua siten, että nykyisille tarhaajille etsitään keinoja siirtyä muille aloille.

Turkiseläinten hyvinvointiongelmien ovat tutkimusten mukaan erittäin suuria. Merkittäviä syitä turkistarhaukseen liittyviin hyvinvointiongelmiin ovat:

- Erittäin pienet ja virikkeettömät häkit.
- Häkkien verkkopohja.
- Turkiseläimet eivät kuulu aidosti domestikoituneisiin lajeihin. Tarhausta on harjoitettu aktiivisesti alle 100 vuotta ja kantaa on täydennetty pitkään luonnosta
- Kyseessä ovat aktiiviset petoeläimet, joiden toiminnan ja liikunnan tarve on suuri.

Lisäksi turkisala aiheuttaa merkittäviä ympäristöhaittoja.

3.1 Keskeiset eläinten hyvinvointiongelmien lajeittain

EU:n vaatimissa vuosittaisissa eläinsuojelutarkastuksissa käydään osin sattumanvaraisesti ja osin riskiperusteisesti tarkastamassa 5-10 % turkistarhoista.

Elintarviketurvallisuusvirasto Eviran tilastoissa vuodelta 2010⁷ todetaan, että tarkastetuista 57 turkistilasta 35 tarhalla (61 %) todettiin puutteita eläinsuojelusäädösten noudattamisessa.

⁶ http://www.efba.eu/european_policy_areas_animal_welfare.html

⁷

http://www.evira.fi/portal/fi/elaimet/elainsuojelu_ja_elainten_pito/elainsuojelun_valvonta/eutarkastukset/euelainsuojelutarkastukset_2010

Useimmiten ongelma oli häkkien luukkurakenteissa, joista kulumisen seurauksena pisti esiin rautalanganpätkiä, joihin eläimet voivat loukata itsensä. Vastaavaa häkkirakenteiden ongelmaa ei ole aiempien vuosien tarkastuksissa raportoitu. Laiminlyönnejä esiintyi myös tilavaatimusten noudattamisessa: yleisimmin ongelmana oli kolmen minkin pennun pitäminen kahdelle pennulle mitoitettussa häkissä. Kaikkien kettujen häkeissä ei ollut vaadittua makuuhyllyä tai pureskelu- ja virikemateriaalia.

14 prosentilla tarkastetuista tiloista tarha-alueita ei ollut aidattu tai eläinten karkaamista estetty muilla rakenteilla. 13 prosenttia kaikista havaituista laiminlyönneistä johtui sairauksien hoidosta tai tarhalla kuolleiden eläinten lukumäärästä pidettävän kirjanpidon puutteista (lähde: Evira, Eläinsuojelutarkastukset 2010).

EU-komission teettämässä tieteellisiin tutkimuksiin perustuvassa selvityksessä (SCAHAW, 2001⁸) raportoitiin lukuisia kettujen, minkkien ja supikoirien hyvinvointiin kohdistuvia ongelmia häkkiolosuhteissa. Selvityksessä mainittiin muun muassa seuraavat ongelmat:

3.1.1 Ketut

- Ketuilla esiintyy epänormaalia käyttäytymistä, mm. pelkoa, pentujen tappamista, stereotyyppistä käyttäytymistä ja turkin puremista.
- Tyypillinen kettuhäkki ei täytä eläinten hyvinvointitarpeita: se on virikkeetön ympäristö, josta puuttuvat mahdollisuudet riittävään liikkumiseen ja esimerkiksi kaivamiseen.

Liikunnan puutteesta johtuen ketut altistuvat luuston heikkenemiselle. - Poikasten tuottamisessa on ongelmia jopa 18–44 prosentilla ketuista.

3.1.2 Supikoirat

- Supikoiria hoidetaan yleensä kuten kettuja, mutta lajin lajityypillisistä vaatimuksista ei ole juurikaan tietoa. Hyvinvointiongelmia supikoirille saattavat aiheuttaa verkkopohjaiset häkit, virikkeettömyys, poikasten vieroitusikä, jalkasairaudet sekä puuttuva mahdollisuus parinvalintaan ja pariuskollisuuteen sekä talviuneen.

3.1.3 Minkit

- Stereotyyppinen käytös on yleistä tarhatuilla minkeillä. Sitä esiintyy jopa 85 %:lla eläimistä. Turkin, hännän ja jalkojen pureminen on yleistä.
- Tyypillinen minkkihäkki ei täytä eläinten hyvinvointitarpeita: minkeiltä puuttuvat mahdollisuudet mm. riittävään liikkumiseen, kiipeilemiseen ja uimiseen.

⁸ http://ec.europa.eu/food/animal/welfare/international/out67_en.pdf

Tutkimuksissa minkit ovat osoittaneet voimakasta tarvetta uimiseen muun liikkumisen ohella. - Minkinpoikasten kuolleisuus imetysaikana on korkealla tasolla. Komission selvitys suositteli näiden tekijöiden johdosta, että ennen kuin supikoirien hyvinvoinnista on olemassa riittävästi tutkimustietoa, kyseisten eläinten pitäminen tarhaolosuhteissa keskeytetään. Maailmassa supikoiraa tarhaavat merkittävässä määrin vain Suomi, Kiina ja Puola. Lisäksi selvityksessä todettiin, että kettujen ja minkkien häkkeitä ja käsittelytapoja olisi kehitettävä huomattavasti, jotta ne olisivat hyväksyttävällä tasolla.

Olosuhteiden kehittämisessä mainittiin keskeisinä tekijöinä mm. eläinten mahdollisuudet juoksemiseen ja lajitoverien välttämiseen sekä minkeillä uimiseen. Turkistarhauksen olosuhteiden parantamiseen liittyvä ongelma on, että tarhaus muuttuu helposti taloudellisesti kannattamattomaksi, mikäli eläinten olosuhteita parannetaan hyvinvoinnin kannalta merkittäväällä tavalla. Eläinsuojelulain nojalla on perusteltua, että turkiseläimille taattaisiin tuotantoeläiminä samantasoiset olosuhteet kuin eläintarhaeläinten kohdalla vaaditaan.

Myös Suomessa on viime vuosina tehty useita turkiseläinten hyvinvointiin liittyviä tutkimuksia.

Vuonna 2011 julkaistiin Suomessa toteutettu tutkimus⁹, jossa oli selvitetty, väheneekö minkkien stereotyyppinen käyttäytyminen, jos minkeille annetaan mahdollisuus uima-altaan käyttämiseen. Tutkimuksessa todettiin, että uimamahdollisuus vähensi tutkimusasetelmassa stereotyyppisen käyttäytymisen kehitystä minkeillä.

Vuosina 2007-2008 Suomessa julkaistiin useampikin tutkimus¹⁰, joissa tarkoituksena oli selvittää sinikettujen motivaatiota maa-alustalle pääsemiseen ja sen kaivamiseen. Tulokseksi saatiin muun muassa, että ketuilla, joilla oli tutkimusasetelmassa käytössään myös hiekkapohja, esiintyi vähemmän suunkäyttöön liittyviä stereotyyppioita kuin pelkästään verkkopohjalla kasvaneilla ketuilla. Hiekkapohjan ottaminen pois kettujen käytöstä aiheutti myös ns. rebound-efektin, joka tarkoittaa sitä, että ketuilla oli patoutunut tarve kaivaa hiekkapohjaa sen jälkeen, kun se taas palautettiin kettujen käyttöön.

Stereotyyppinen käyttäytyminen on merkki siitä, että eläimen sopeutuminen sen elinolosuhteisiin ei ole toiminut eläimen hyvinvoinnin kannalta riittävällä tavalla.

⁹ Ahola, L., Mononen, J. & Mohaibes, M. Effects of access to extra cage constructions including a swimming opportunity on the development of stereotypic behaviour in singly housed juvenile farmed mink (*Neovison vison*). *Applied Animal Behaviour Science* 134 (2011): 201– 208.

¹⁰ Koistinen, T., Ahola, L. & Mononen, J. Blue foxes' (*Alopex lagopus*) preferences between earth floor and wire mesh floor. *Applied Animal Behaviour Science* 111 (2008): 38-53.

Koistinen, T. & Mononen, J. Blue foxes' motivation to gain access to solid floors and the effect of the floor material on their behavior. *Applied Animal Behaviour Science* 113 (2008): 236–246.

Tutkimustulosten, Euroopan komission tieteellisen komitean raportin ja Euroopan neuvoston suosituksista huolimatta turkistarhoilla ei edelleenkään huomioida turkiseläinten lajityypillisiä käyttäytymistarpeita. Käyttäytymistarpeiden toteuttamatta jättäminen heikentää eläinten hyvinvointia.

3.3 Tarhoilla tehtyjen kuvausten esille tuomia eläinsuojeluongelmia

Suomen ohella Ruotsissa, Norjassa ja Tanskassa on viime vuosien aikana tullut julkisuuteen tarhojen tilannetta dokumentoivaa kuvamateriaalia.

Materiaalissa esiin tulleet ongelmat ja laiminlyönnit ovat olleet samanlaisia kaikissa maissa: lajitovereiden tappamista, vahingoittamista ja syömistä, vakavia ja hoitamattomia silmä-, ien- ja muita tulehduksia, vahingoittuneita ja halvaantuneita raajoja, irtipurpuja häntiä ja vakavaa stereotyyppistä häiriökäyttäytymistä. Lisäksi materiaali on paljastanut puutteita lainsäädännön noudattamisessa esimerkiksi puhtaan veden ja virikemateriaalien sekä yleisen hygienian osalta.

3.4. Ympäristöongelmat

Turkisten tuotanto vaatii paljon energiaa eli käytännössä fossiilisia polttoaineita, joiden hiilidioksidipäästöt kiihdyttävät ilmastonmuutosta. Lisäksi turkistarhat tuottavat ilmaa happamoittavia päästöjä sekä vesistöihin niitä rehevöittäviä typpi- ja fosforipäästöjä. Myös turkisten muokkauksessa, värjäyksessä ja muussa teollisessa käsittelyssä käytetään voimakkaita kemikaaleja.

Huhtikuussa 2011 Euroopan turkistuottajien EFBA:n ”The Parliament Magazine” –lehdessä ollut mainos kiellettiin harhaanjohtavana. Mainoksessa turkisten väitettiin olevan mm. ”kestäviä” ja ”ympäristöä säästäviä” sekä ”luonnonmukainen tuote, joka on kompostoitava”. Mainoskieltoon päädyttiin, kun turkisteollisuus ei pystynyt todistamaan, että turkiksilla ei ole ympäristöä vahingoittavaa vaikutusta ottaen huomioon miten se tuotetaan teollisesti. Maaliskuussa 2012 Euroopan turkistuottajien kustantama, turkistuotteiden ympäristöystävällisyyttä korostanut mainos tuomittiin harhaanjohtavaksi. Iso-Britanniassa mainonnan totuudenmukaisuutta sekä eettisyyttä tarkkaileva mainosalan itsesääätelyelin ASA totesi, että mainos, jonka mukaan ”turkistuotteiden käyttö on ympäristöystävällistä” (it's eco-friendly to wear fur), on väitteessään sekä harhaanjohtava että perusteeton. Asa kielsi turkistuottajien ympäristömainoksen käytön.

Myös Suomen kuluttaja-asiamies on kieltänyt turkisten mainostamisen ympäristöystävällisempinä kuin keinoturkikset jo vuonna 1993.

Suomessa MTT:n tekemän tutkimuksen mukaan turkisten hiilidioksidipäästöt ovat moninkertaiset vastaaviin keinomateriaaleista valmistettuihin takkeihin verrattuna. Samoin turkikset aiheuttavat huomattavasti suuremmat happamoittavat päästöt kuin keinomateriaalitakit.

Rehevöittävien päästöjen osalta turkikset kuormittavat ympäristöä vähemmän kuin keinomateriaalitakit, jos turkisten eduksi lasketaan turkiseläimille syötettävän Itämerestä pyydystetyn kalan ravinteita poistava vaikutus. Toisaalta keinomateriaalien rehevöittävät päästöt olivat hyvin pieniä.

Turkiseläinten ulosteet valuvat tarhoilla verkkopohjaisten häkkien alle. Ne sisältävät huomattavat määrät typpeä ja fosforia, jotka molemmat rehevöittävät vesistöjä niihin huuhtoutuessaan. Turkistuotannon yhteenlasketut typpipäästöt ovat Suomessa 430 tonnia vuodessa ja fosforipäästöt 45 tonnia vuodessa. Tämä merkitsee sitä, että Suomen turkiseläinten tuottama lanta- ja virtsamäärä vastaa 1,2 miljoonan ihmisen puhdistamattomien jätevesien sisältämää uloste- ja virtsamäärää.

Vesistöjen rehevöityminen aiheuttaa muun muassa kalalajiston köyhtymistä ja myrkyllisten sinilevälautojen yleistymistä. Suomen vesistöjä rehevöittävästä kokonaispäästöistä turkistarhojen osuus on varsin pieni: fosforista noin 1,1 % ja typestä noin 0,6 % on peräisin turkistarhoilta. Ongelma on kuitenkin usein paikallisesti erittäin merkittävä: turkistarhat ovat keskittyneet tiettyyn osaan Suomea, jolloin kokonaiskuormituksen merkitys alueen vesistöille korostuu. Lisäksi yksittäisten tarhojen eläinmäärät kasvavat voimakkaasti, jolloin myös paikallinen kuormitus ja sen riskit kasvavat.

Turkiseläinten lannasta ja virtsasta vapautuu myös happamoittavia päästöjä eli pääasiassa ammoniakkia, joka kohoaa ilmaan ja leviää tarhan lähiympäristöön. Ammoniakki aiheuttaa tarhojen lähellä puustovaurioita, erityisesti havupuiden vahingoittumista.

Turkistuotannossa eri tuotantovaiheet vaativat energiaa: esimerkiksi rehun kuljetukset, pakastaminen, kuumentaminen, jauhaminen ja valmistus sekä nahkojen kuivaus, nahkojen muokkaus ja muu käsittely ovat työvaiheita, jotka kukin antavat oman lisänsä turkistuotannon yhteenlaskettuun sähkön- ja polttoaineenkulutukseen. Turkistarhaus aiheuttaakin välillisesti ympäristökuormitusta suuren energiankulutuksensa takia. Sekä öljynkulutuksen että kokonaisenergiankulutuksen vertailu osoittaa, että tarhakasvatetun aidon turkiksen tuotanto aiheuttaa moninkertaisesti suuremman ympäristörasituksen kuin esimerkiksi tekstiilin tai muun keinokuituvaatteen valmistus.

4. Esityksen vaikutukset

Turkistarhauksen kieltäminen merkitsee yhden elinkeinon kieltämistä. Tämän vuoksi elinkeinosaatteen koskevien päätösten on oltava sosiaalisesti kestäviä, eli siirtymäaika on oltava riittäviä ja tilanteen ennakoitavissa yrittäjille. 1980-luvulta tähän päivään tarhojen määrä on pudonnut yli 6000 tarhasta noin 1000 turkistarhaan. Tämä on tapahtunut hallitsemattomasti kansainvälisten suhdanteiden seurauksena. Turkistuotannon kannattavuuteen vaikuttavat merkittävästi nahkojen markkinahinnat, jotka voivat vaihdella vuosittain huomattavasti. Turkistuotteita kasvatetaan pääasiassa vientiä varten ja 98 % tuotannosta viedään ulkomaille.

Turkistuotannon lopettamisella on taloudellisia ja työllisyysvaikutuksia. Eläinten hyvinvointi- sekä ympäristösyistä turkistuotannon jatkamista ei kuitenkaan voida pitää kestäväenä tuotantomuotona.

Turkistarhauksen salliminen luo Suomelle myös kielteistä kansainvälistä mainetta, kun yhä useampi Euroopan maa on päättänyt kieltämään turkistarhauksen epäeettisenä elinkeinona.

Turkistarha työllistää Suomessa nykyisin keskimäärin 0,7 henkilöä tarhaa kohden. Tämä merkitsee noin 700 täysipäiväistä työvuotta. Luku on laskenut 1990 luvulta. Noin 40 % tiloista on päätoimisia turkistarhoja, muilla tiloilla eläinten tarhaaminen on yksi tuotantosuunta muiden rinnalla. (lähde: Turkistilojen talous ja alan merkitys sekä tulevaisuuden näkymät Suomessa. MTT:n selvityksiä 160, 2008.). Välillisestä työllistävydestä on olemassa toisistaan poikkeavia arvioita. Alan välillisen työllistävyden määrä ei kuitenkaan välttämättä edes laske kokonaistyöllistävyttä muutoksen yhteydessä, vaan muuttaa sen painopisteitä. Turkistarhaajien työllistäminen muiden elinkeinojen aloille edistää osaltaan näiden alojen välillisen työllistävyden kasvua. Koska suurimmalle osalle turkiskasvattajista turkistuotanto on sivuelinkeino, on heillä olemassa osaaminen jo toiseen ammattiin. Lopuistakin tuottajista osalla on valmiiksi koulutus tai valmiudet myös muihin ammatteihin.

Lähi vuosina turkisalaa tulee leimaamaan turkistuottajien eläköityminen ja tuotannosta luopuminen tuottajien ikärakenteen vuoksi. Tarhaajista noin 40 % on yli 50-vuotiaita ja vain noin 10 % alle 35vuotiaita. Alalle ei tulisi kouluttaa enää uusia nuoria. Tarhojen työntekijöistä moni on ulkomailta palkattavaa kausittaista työvoimaa, eikä kansallisen työllistävyden lasku ole suoraan verrannollinen työpaikkojen lukumäärään.

Turkistuotannon lopettamisella tulee olemaan vaikutuksia sekä turkistuottajille että turkistuotantoa tukeville elinkeinoille. Valtion toimesta tulee perustaa työryhmä kartoittamaan turkistuotannosta luopuvien uudelleen kouluttautumisen- ja työllistymisvaihtoehtoja sekä mahdollisuuksia eläkkeelle siirtymiseen. Kartoituksessa on huomioitava myös alan sidosryhmät.